

Mokslo Lietuva

JONO PALIONIO ATSIMINIMŲ KNYGA ■ 4, 5 p.

BIBLIOTEKOS INDĒLIS KULTŪROS PAVELDUI ■ 5 p.

LIETUVIŲ KALBOS
SKAUDULIAI ■ 8 p.

■ p. 9 Nauja skulptūra Vaižganto tėviškėje

■ p. 10, 12 Apie nelengvus kalbos dalykus

Nr. 7 (495)

Leidžiamas nuo 1989 m., du kartus per mėnesį

Profesorius Jonas Žmuidzinas skaito pranešimą Vilniuje vykusioje konferencijoje „Kosmoso ekonomika daugiapoliame pasaulyje“ (2012 11 29)

Būsimojo CCAT teleskopo bendras vaizdas

KOSMOSAS IR KAI KURIE LITUANISTINIAI AKCENTAI

2011 m. balandžio 12 d. žmonija minėjo 50 metų sukaktį, kai pirmasis žmogus – Jurijus Gagarinas – kosminiu laivu „Vostok 1“ pakilo į kosmosą. Lietuva sukaktį sutiko pasyviai, jeigu ir minėjo, tai labai santūriai, vargu ar daugeliui tautiečių įsimenančiai. Žmoniją jaudinantys reikalai mums tarsi dar nebuvo tapę pirmajam svarbos dalykais. Iš dalies galima suprasti, jeigu ir nepateisintume. Juk tarybinėje retorikoje žodį *kosmosas* dažniausiai lydėjo žodis *užkariavimas*, dviejų ekonominių ir politinių sistemų priešstata kosmoso įsisavinimą buvo pavertusi savo privalumų ir geležinių bicepsų demonstravimo varžybomis. Šaltojo karo retorika buvo perkeliama į daugelį gyvenimo sričių, kosmosą reikėjo užkariauti, įveikti kaip šaltą ir priešišką erdvę. Naudoti terminai atspindi gyvenamąjį metą. Šiandien toks požiūris dvelktų nesuprantamu ir baugiu laukiniškumu, kurio, beje, vis dar pakanka daugelyje kitų mūsų gyvenimo sričių.

Tarptautinės aviacijos federacijos sprendimu kasmet balandžio 12-oji minima kaip Tarptautinė aviacijos ir kosmonautikos diena. Pamažu ir lietuviams ši diena tampa svarbi, minėtina, o kai pradedi domėtis pamatai, kad prisipildo svarbių lituanistinių momentų, kurių nežinodami patys save tik nuskurdintume. Paradoksaliai ir tuo ypač įdomus momentas: per lituanistinį žvilgsnį

tampame ir vis didesni pasauliečiai – šį kartą žodį *pasauliečiai* šių eilučių autorius vartoja (skirtingai nuo *kaimiečių, kraštiečių* ir t. t.) pasaulio žmonių, žmonijos suvokimo prasme. Aišku, rizikuoja įsirdinti visada budrius kai kuriuos kalbininkus.

Kalbant trumpai, pasitikdama Tarptautinės aviacijos ir kosmonautikos dieną „Mokslo Lietuva“ pradeda spausdinti pokalbį su lietuviškas šaknis turinčiu kosmonautu **Aleksejumi JELISEJEVU**, gyvenančiu Maskvoje ir iki 16 metų turėjusiu savo tėvo lietuvio Kuraičio pavardę. Taip pat tęsiame pašnekėsę su Kalifornijos technologijos universiteto (JAV) profesoriumi, NASA Reaktyvinės traukos laboratorijos (Jet Propulsion Laboratory, JPL) vyriausiuoju technologu **Jonu ŽMUIDZINU**. Abu mūsų pašnekovai buvo 2012 m. lapkričio 28–29 d. Vilniuje vykusios trečiosios kosmoso tyrimams skirtos konferencijos „Kosmoso ekonomika daugiapoliame pasaulyje“ (Space Economy in the Multipolar World – SEMWO 2012) dalyviai, konferencijos metu abu svečius šių eilučių autorius ir pakalbino.

Jiedu atvyko tarsi iš priešingų pasaulio kraštų, gyvena skirtinguose žemynuose, skirtingi jų likimai, bet kažkuria dalimi ir panašūs, visai netikėtai tarsi atspindėtų patį lietuvių tautos likimą. Bent jau šias ypatybes stengėsi išsiryškinti ir abiejų pašnekovų klausinėtojas. Kitas dalykas, kaip visa

tai pavyko įgyvendinti. O siekis buvo – priversti susimąstyti, branginti kiekvieną savo tautos narį ar lietuviškų šaknų turintį asmenį kaip nepakartojamą ir didelę vertybę.

Aleksejus Jelisejevas tris kartus žvelgė iš kosmoso į savo protėvių žemę

Kosmonauto Aleksejaus Jelisejevo tėvas – lietuvis Stanislovas Kuraitis (1909–1978), motina rusė – Valentina Jelisejeva. Bet pradėkime iš dar toliau – nuo senelių iš tėvo pusės. Likimas į Rusijos gilumą nubloškė būsimojo kosmonauto senelius – Juzę ir Adomą Kuraičius. Nedaug apie juos nežinome, bet aišku, kad atsidūrė Riazanės gubernijoje, kur jiems gimė sūnus Stanislovas, būsimojo kosmonauto tėvas.

Kosmonautas Aleksejus Kuraitis gimė 1934 m. liepos 13 d. Kalugos srityje Žizdrės mieste. Šeimos likimą iš esmės paveikė tų pačių metų tragiškas įvykis, pakreipęs ir visos Sovietų Sąjungos gyvenimą. 1934 m. gru-

džio 1 d. Smolnyje, tuometiniame Leningrade, pasikėsinimo metu buvo nužudytas Sergejus Kirovas, VKP (b) CK Politinio biuro narys, nuo tų pačių metų vasario kartu ir VKP (b) CK sekretorius. S. Kirovas laikytas vienas artimiausių J. Stalino bendražygių, bet pagal populiarumą buvo ir didžiausias jo konkurentas. J. Stalinas S. Kirovo žūtį panaudojo masiniam terorui šalyje pradėti ir įtvirtinti diktatūrą. Buvo dorojamasi su „liaudies priešais“, už antitarybinę agitaciją buvo suimtas ir penkeriems metams lagerio nuteistas Stanislovas Kuraitis.

Jo žmona Valentina buvo priversta su nu-teistu vyru išsiskirti ir susigrąžinti mergautinę pavardę – Jelisejeva, o sūnus Aleksejus 1950 m. baigdamas vidurinę mokyklą pasikeitė pavardę iš Kuraičio į motinos ir tapo Aleksejumi Jelisejevu. Tik taip galėjo įstoti į Maskvos N. Baumano aukštąją technikos mokyklą. Motina ištekėjo antrą kartą už Vaginako Jefremovičiaus Atovmiano (1898–1957). Dar pasakysime, kad Valentina Ivanovna Jelisejeva (gimusi 1909 m.) dirbo Fizinės chemijos institute prie TSRS Mokslų akademijos

■ Nukelta | 7 p.

Mieli „Mokslo Lietuvos“ skaitytojai,

kviečiame prenumeruoti „Mokslo Lietuvą“ pašto skyriuose ir internetu 2013-iesiems metams: mokslo visuomenės informacija Jus pasieks greičiau ir operatyviau negu laukiant internetinio laikraščio varianto.

Prenumeratos kaina: 1 mėn. – 9,19 Lt, 3 mėn. – 27,55 Lt, 6 mėn. – 55,08 Lt, 11 mėn. – 100, 98 Lt.

KOSMOLOGIJA

ŠAKNYS IŠLIEKA GYVOS, NORS PAKIRSTOS

„Mokslo Lietuvos“ pašnekovas – lietuvių kilmės kosmonautas technikos mokslų daktaras Aleksejus JELISEJEVAS (iki 1950 m. Kuraitis). Aleksejui Jelisejevui dukart buvo suteiktas Tarybų Sąjungos didvyrio vardas, jis apdovanotas keturiais Lenino ordinais, jam buvo suteikti Vokietijos Demokratinės Respublikos ir Bulgarijos Liaudies Respublikos didvyrio vardai. Apdovanotas daugelio šalių aukštais valstybiniais apdovanojimais. 1980 m. tapo TSRS Valstybinės premijos laureatu.

Svečią kalbinome Vilniuje 2012 m. lapkričio 28–29 d. trečią kartą vykusioje konferencijoje „Kosmoso ekonomika daugiapoliame pasaulyje“ (SEMWO 2012).

Tėvas vijosi iš jo atimtą laiką

Mokslo Lietuva. Garbusis Aleksejau Jelisejevai, esate lietuvių kilmės kosmonautas, nuo to paprastai Jus ir pradeda klausinėti Lietuvos žurnalistai.

Aleksejus Jelisejevas. Mano tėvas buvo lietuvis, taip būtų tiksliau pasakius.

ML. Kokį vaidmenį Jūsų gyvenime suvaidino tėvas?

A. Jelisejevas. Didžiam apgailėtavimui, jo paties gyvenimas buvo sugniuždytas. Tėvą areštavo tais pačiais metais, kai gimiau – 1934-aisiais. Daug metų buvo kalintas, per tą laiką šeima iširo. Tėvas vedė antrą kartą, mano motina taip pat ištekejė antrą kartą. Faktiškai nuo suėmimo dienos su tėvu jau mūsų ryšiai nutrūko.

ML. Ar bent kaip praieities šešėlis jis Jus veikė – per motinos prisiminimus ar panašiai?

A. Jelisejevas. Tėvo juk praktiškai nemačiau, nežinojau net kada jį suėmė – man gimus ar dar negimus. Dabar žinau, kas jis buvo, jis man laiškuose rašė apie savo gyvenimą. Buvo labai gabus. Po ilgų įkalinimo metų tėvą reabilitavo, sugrąžino visas teises, leista net grįžti į mokslinį darbą. Jis vadovavo mokslinio instituto dideliame padaliniui. Oficialiai vadinosi Centrinio odos avalynės mokslinio tyrimo institutu, kurio vienai iš itin svarbių laboratorijų mano tėvas – Stanislovas Adamovičius Kuraitis ir vadovavo. Tėvas baigė Maskvos lengvosios pramonės institutą (da-

Vilniaus Rotušėje vilniečių susitikimas su lietuvių kilmės Rusijos kosmonautu Aleksejumi Jelisejevu (jaunystėje Kuraitis) ir jo knygos „Gyvenimas – lašas jūroje“ sutiktuvis: knygos autorius, vienas iš Lietuvos kosmoso asociacijos steigėjų Saulius Lapienis ir žurnalo „Aviacijos pasaulis“ vyriausioji redaktorė Vilma Jankienė

bar Tikslųjų technologijų institutas), chemiko specialybę. Jis apsigynė dvi disertacijas, tapo mokslo daktaru. Jo mokslinių darbų pagrindu Tarybų Sąjungoje buvo sukurta ištisa nauja pramonės šaka – polimerų gamybos.

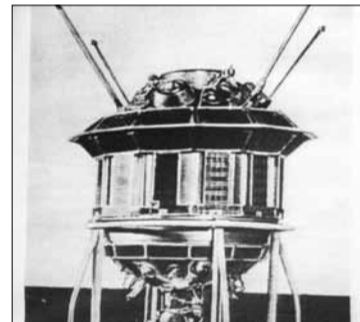
Jis man laiške rašė, kad po 22 metų grįžęs iš įkalinimo vietos ir atgavęs laisvę, kaip pašėlęs metėsi vyti tai, kas buvo prarasta.

ML. Kokie kaltinimai buvo pareikšti Jūsų tėvui – Stanislovui Kuraičiui?

A. Jelisejevas. Kaltinimai standartiniai. Mama pasakojo, kad tėvas tuo metu buvo instituto aspirantas, jiedu jau buvo vedę ir gyveno bendrabutyje. Kaip aspirantas tėvas turėjo teisę į atskirą kambarį. Mama pasakojo, kad netikėtai į jų studentišką kambarį įžen-

Kosmonautas Aleksejus Jelisejevas rengtas ir kaip kosminio laivo „Sojuz“ borto inžinierius

1959 m. spalį šis Tarybų Sąjungos kosminis aparatas „Luna-3“ pirmą kartą žmonijos istorijoje nufotografavo ir į Žemę perdavė Mėnulio tamsiosios pusės nuotraukas

gė du nepažįstami asmenys. Sustojo prie knygų lentynos, pradėjo jas vartyti

ir mėtyti ant grindų. Darė kratą, bet nieko neaiškino. Tėvas pamanė, kad tai kažin kokia klaida, bet po kratos jam buvo įsakyta eiti kartu. Jam atrodė, kad po valandos, kai bus išsiaiškinta, jis sugrįš atgal. Bet nesugrįžo.

Mama bandė išsiaiškinti, kur jis, bet jokių paaiškinimų negavo. Tėvas buvo išvežtas kažin kur į Vidurinę Aziją ir Kazachstaną. Iš mamos pasakojimų galėjau suprasti, kad buvo suimtas ir nuteistas kaip „liaudies priešas“. Kai buvo reabilituotas, dokumentuose atsirado įrašas: „Nesant nusikaltimo sudėties“. Štai taip. Jokios tėvo kaltės įrodyti nepavyko, nes jos ir nebuvo. Žmogui gyvenimas buvo sugadintas – savo laiške jis man rašė, kad iš gyvenimo jam buvo išbraukti 22-eji metai.

Kai dabar mamos pasakojimus ir pavienius to meto įvykius mėginu sudėlioti į logišką seką, man kyla mintis, jog tėvas buvo suimtas dar prieš man gimstant. Ir štai kodėl taip galvoju. Prieš man gimstant mama buvo išvykusi į Kalugos sritį, maždaug 200 km už Maskvos pas kažin kokią pažįstamą. Tėvas tuo metu jau buvo suimtas. Motina pasakojo, kad tame kaime, kuriame ji apsistojo, siautė baisus badas. Veikiausiai iš bado ir nevilties išprotėjęs

vyras pakorė du savo sūnus ir pats pasikorė. Štai kokios Rusijoje buvo to meto gyvenimo sąlygos keli šimtai kilometrų nuo sostinės.

Lietuvišką pavardę teko pakeisti

ML. Kaip klostėsi Jūsų ir mamos gyvenimas?

A. Jelisejevas. Iki prasidedant karui su Vokietija 1941 m. gyvenome su mama Maskvoje, prasidėjus karui išvažiavome į Kazachstaną, tenėjau į mokyklą. Po dvejų metų grįžome atgal į Maskvą. Mokiausi vidurinėje mokykloje, 1951 m. baigdamas vidurinę mokyklą pakeičiau pavardę į mamos mergautinę. Tapau Jelisejevu, ligi tol buvau Kuraitis. Įstojau į Maskvos N. Baumano technikos aukštąją mokyklą (dabar Maskvos Baumano valstybinis technikos universitetas). Ją ir baigiau. Mama sukūrė šeimą su kitu vyru.

ML. Bet Jūs apie tėvo likimą žinojote?

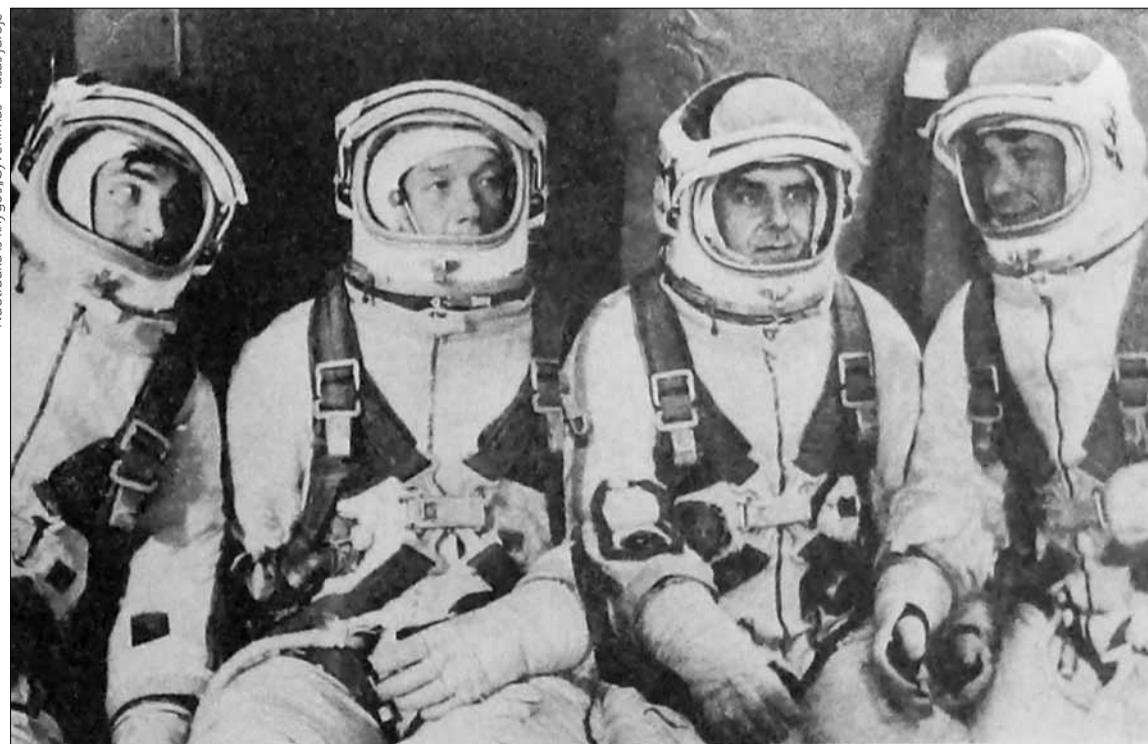
A. Jelisejevas. Žinojau nuo pat pradžių, kai tik pradėjau suprasti, kas vyksta aplinkui. Mama su tėvu susirašinėjo, ir periodiškai man vis pasakodavo, kur tėvas perkeltas.

ML. Dar jaučiu pareigą paklausti: ar tėvas grįžęs iš įkalinimo vietos keitė savo pavardę?

A. Jelisejevas. Kiek žinau – nekeitė. Jis jau buvo antrą kartą vedęs, gyveno su kita šeima ir mes nebendravome. Jis dirbo minėtame Centriniam odos avalynės mokslinio tyrimo institute, ir kiek suprantu, dirbo labai daug ir sėkmingai.

ML. Tai buvo uždaras institutas? Juk žmogus neįtartum, kad po tokio „nekalto“ pavadinimu slypėjo ir polimerų chemijos darbai.

A. Jelisejevas. Šito nežinau. Tėvas turėjo daug patentų, buvo labai produktyvus mokslininkas. Labai vertintas.

Viena pirmųjų erdvėlaivio „Sojuz“ įgulų: kosmonautai Valerijus Bykovskis, Aleksejus Jelisejevas, Vladimiras Komarovas ir Jevgenijus Chrunovas

JONAS ŽMUIDZINAS APIE TAMSIAJĄ ENERGIJĄ, GRAVITONUS IR PASITIKĖJIMĄ SAVO JĖGOMIS (2)

Pradžia Nr. 2.

Remdamiesi WMAP (Wilkinson Microwave Anisotropy Probe – Vilkinsono mikrobangų anizotropijos zondas) stebėjimų duomenimis, galime tvirtinti, kad Visatą sudaro 69 proc. tamsiosios energijos, 26 proc. nematomos medžiagos ir 5 proc. barioninės medžiagos. Dar pridursime, kad minėtasis Vilkinsono zondas – tai 2001 m. birželio 30 d. iš JAV Floridos Kanaveralo kyšulio paleistas palydovas, skirtas matuoti temperatūrą ir reliktinį spinduliavimą, likusį po Didžiojo Sprogimo. Tyrimų programa pavadinta vieno pirmųjų reliktinio spinduliavimo tyrėjų – Deivido Vilkinsono (David Wilkinson) vardu. Tai štai atsiremdami į tuos dalykus ir tęsiame pokalbį su Kalifornijos technologijos universiteto (JAV) profesoriumi, NASA Reaktyvinės traukos laboratorijos (Jet Propulsion Laboratory, JPL) vyriausiuoju technologu Jonu ŽMUIDZINU. Neabejojame, kad mūsų gerbiamas tautietis mums padės išsiaiškinti dalykus, keliančius daugelio mąstančių žmonių susidomėjimą visame pasaulyje.

Priminsime, kad kalbėjomės 2012 m. lapkričio 29 d. Vilniuje trečiojoje kosmoso tyrinėjimams skirtoje tarptautinėje konferencijoje „Kosmoso ekonomika daugiapoliame pasaulyje“ (Space Economy in the Multipolar World – SEMWO).

Konstanta neišgelbėjo Einšteino Visatos teorijos

Mokslo Lietuva. Gerbiamasis profesoriau Jonai Žmuidzina, gyvename pasaulyje, kuris po truputį kraustosi iš proto, pasiduodamas akimirks įspūdingiems ir malonumams, vienadieniems labai abejotinoms vertybėms. Ir lygia greta viešpatauja didžiausios žmonijos sukurtos mokslo ir meno vertybės, su kuriomis sietinos ir pačios žmonijos išlikimo galimybės. Ką besakytumėte, esame tik Didžiojo Sprogimo (angl. Big Bang) padariniai, įvykusio prieš 13,8 mlrd. metų. Ką galite pasakyti apie tamsiąją energiją, turbūt vieną iš Visatoje vykstančių procesų priežasčių?

Jonas Žmuidzinas. Kitaip tariant, pakalbėkime apie tai, kaip ši tyrinėjimų sritis toliau vystysis. Juk dabar reikia suprasti, kas yra tamsioji energija*.

Konferencijoje SEMWO 2012 prof. Jonas Žmuidzinas pertraukė bendrauti su Liublianos universiteto prof. Tomažu Rodičiumi (Tomaž Rodič), Slovėnijos kosmoso mokslų ir technologijų centro direktoriumi

Taip NASA skrydžių valdymo centro darbuotojai džiaugėsi, kai sėkmingai nusileidęs marsaeigis „Curiosity“ palietė Marso paviršių

Mes žinome, kad Visatoje ta tamsioji energija egzistuoja ir kelia klausimų, į kuriuos atsakymų neturime. Labai svarbu susieti tamsiąją energiją su dabartine fizika. Reikės atlikti svarbius matavimus ir suprasti, kaip tamsioji energija veikia, ir ypač jei tamsioji energija kaip nors keičiasi plečiantis Visatai.

Teks imtis įvairių projektų, padėsiančių daug tiksliau išmatuoti Visatos plėtimąsi. Yra ir kitų būdų atsakyti į šį klausimą, bet pirmiausia reikia daugiau sužinoti apie pačią tamsiąją energiją, suprasti, kaip ji pasireiškia. Visa tai mums turėtų padėti suprasti, kaip tamsiąją energiją susieti su šiuolaikine fizika.

ML. Kalbame apie egzotišką energijos formą – tamsiąją energiją, faktiškai nelabai žinodami, kas tai yra, bet matydami jos veikimo pasekmę – Visatos plėtimosi greitėjimą. Energijos sąvoka siejama su Einšteino formule $E=mc^2$ (kur E – energija, m – masė, c – šviesos greitis) arba elektromagnetinių bangų spinduliavimu (sklidimu). Ar įmanoma tamsiąją energiją susieti su Einšteino pateiktu

gos. Ką padarė Einšteinas? Prie savo lygčių pridėjo koeficientą, vadinamą kosminę konstantą. Tokiu būdu Einšteinas galėjo išsaugoti statiškos Visatos aprašymą lygtimis.

Bet išsaugoti tik trumpam. Įsivaizduokime kalną vienodai stačiais šlaitais, kurio smaileje viršūnėje padedame kamuolį. Menkiausias vėjelio dvelkėlis ar kita perturbacija be mat priverstų kamuolį riedėti žemyn. Taip įvyko su Einšteino Visatos teorija – ji neatlaikė laiko išbandymų.

ML. Kosminė konstanta neišgelbėjo Einšteino Visatos teorijos?

J. Žmuidzinas. Neišgelbėjo. Einšteinas vėliau prisipažino, kad tai buvo jo didžiausia klaida – jam nereikėjo to koeficiento įvesti į lygtį. Šiandien galėtume pasakyti, kad tamsioji energija veikia visai panašiai kaip tas Einšteino koeficientas.

Fizikai kalba lygtimis. Ar susikalba?

ML. O gal ta tamsioji energija ir yra Dievas? Kas dar gali kovoti su gravitacija, ją įveikti ir traukti Visatą į išorę. Jei Visata nuolat plečiasi, vadinasi, nuolat veikia tam tikra pridėtoji jėga?

J. Žmuidzinas. Kosmologiją, matematines lygtis ir Dievą sieti reikia labai atsargiai, aš to daryti nesiryžtu. Kol kas nematau, kaip kosmologijos matematinėms lygtims galėtų padėti Dievo sąvokos įvedimas. Man daug paprasčiau ir lengviau mokslo ir teologijos tiesas nagrinėti kaip atskirus dalykus nebandant suvelti viena į kita. Darydami priešingai labai klystame ir paskui įsitikiname padarę klaidą.

ML. Ar ne panašiai elgėsi Einšteinas, kai jam kilo neišsprendžiamų problemų kuriant bendrąją reliatyvumo teoriją? Jis įvedė koeficientą, konstantą ir taip mėgino rasti išeitį. Taip protas ir ieško išeities.

J. Žmuidzinas. Einšteinas norėjo gauti ieškomą rezultatą, atsakymą, bet vėliau jis pats pripažino savo klaidą.

ML. Bandydami įsivaizduoti, kas yra ta tamsioji energija, savo esamo supratimo ribose bandome klausyti: ar ta energija susijusi su tam tikra Visatoje išbarstyta mase, o gal tai tam tikras spinduliavimas? Pagaliau gal tai antigravitacija, jei jau tamsiajai energijai tenka įveikti gravitaciją?

J. Žmuidzinas. Fizikai kalba ne žodžiais, o matematinėmis lygtimis. Jei kalbame apie medžiagą, spinduliuotę ar kokį ne visai suprantamą fenomeną, turime suprasti, ką visa tai reiškia. Žodžiai ne visada padeda preciziškai reikšti mintis, lygtys šiuo atveju leidžia. Tai štai lygtys sako, kad tamsioji energija veikia būtent taip ir ne kitaip, o to veikimo pasekmė – greitėjantis Visatos plėtimasis.

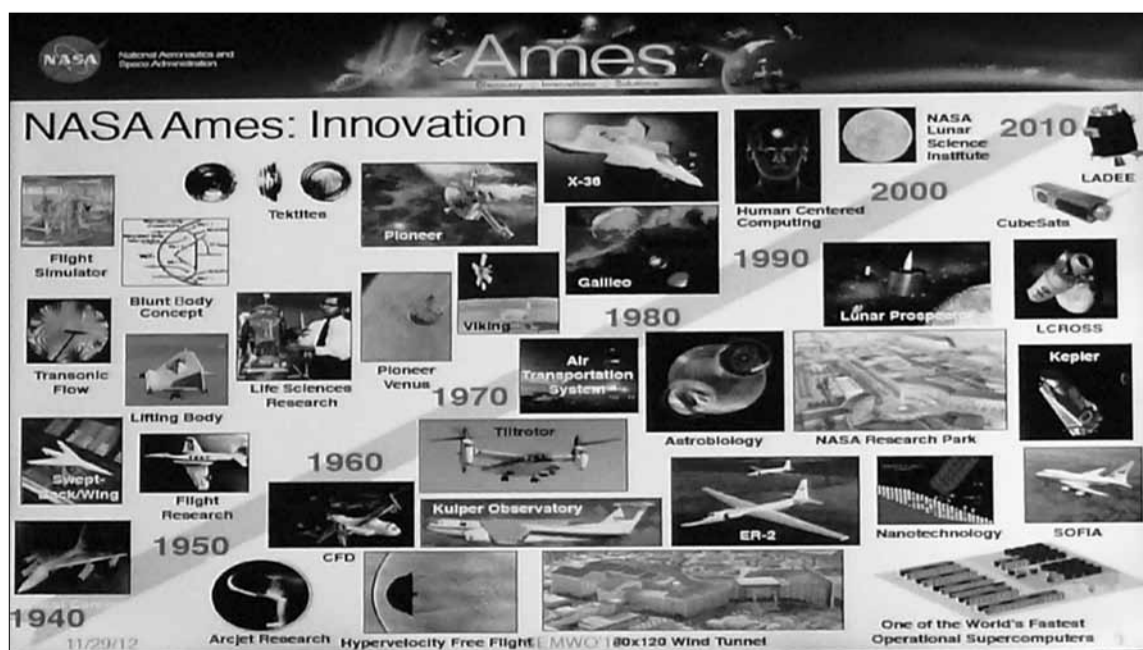
* Tamsioji energija yra tam tikra hipotetiška energijos forma, esanti bet kurioje erdvės vietoje ir atsakinga už vis greitėjančią Visatos plėtimąsi. Yra du pagrindiniai tamsiosios energijos paaiškinimo būdai:

1) tai kosmologinė konstanta, suprantama kaip tam tikras energijos tankis, tolygiai pasiskirstęs erdvėje (pagal vieną iš aiškinimų – tai vakuumo energija;

2) tai kvintesencija – skaliarinis dinaminis laukas, kurio tankis gali kisti laike ir erdvėje. – G. Z. pastaba.

Bus daugiau

Kalbėjęs Gediminas Zemlickas

Vilniaus konferencijoje SEMWO 2012 buvo demonstruojama ir ši nuotrauka

energijos suvokimu? Gal tamsiąją energiją įmanoma įsivaizduoti apsieinant be masės ir spinduliavimo?

J. Žmuidzinas. Albertas Einšteinas, vystydamas bendrąją reliatyvumo teoriją, išaiškino ir kaip veikia gravitacija. Žinoma, pradininkas buvo Izaokas Niutonas aprašęs, įrodęs, kad visi kūnai traukia vienas kitą jėga, proporcinga jų masėms ir atvirkščiai proporcinga atstumo tarp jų kvadratui. Tai visuotinės traukos dėsnis. A. Einšteinas I. Niutono teoriją pritaikė prie reliatyvumo teorijos, sukurdamas reliatyvistinę gravitacijos teoriją. Vadinasi, gravitacija paveikia masę arba energiją.

Einšteinas siekė, kad jo lygtys išaiškintų Visatos dėsningumus, ją matematiškai aprašytų. Deja, patyrė nesėkmę, nes Visatą įsivaizdavo statišką, nesikeičiančią, amžiną, kaip kad tuo metu ją įsivaizdavo visa žmonija. Iš Einšteino lygčių išėjo, kad Visata arba plečiasi, arba tos lygtys neteis-

IR KALBININKAI RAŠO ATSIMINIMUS

Arnoldas PIROČKINAS

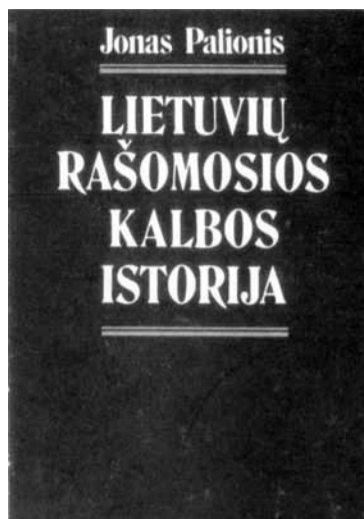
Kiekvienos tautos raštijoje savita vieta tenka atsiminimams, kuriuos dažnai įvardijame tarptautiniu žodžiu *memuarai* (pranc. *mémoires* – atsiminimai). Šis literatūros žanras atsirado labai tolimoje senovėje. Pradininku kai kas laiko antikos laikų rašytoją ir istoriką graiką Ksenofontą (apie 430–353 ar 354 m. prieš m. e.), parašiusį, be kitų, kelias knygas, skirtas savo mokytojui filosofui Sokratui. Viena tiesiog vadinasi „Atsiminimai apie Sokratą“.

Per 2500 metų memuarinė literatūra nepaprastai išaugo, pasidarė visais atžvilgiais įvairi. Kai kurių autorių atsiminimai tapo pasaulinės kultūros įžymybėmis, turėjusiomis nepaprastą poveikį daugelio kartų dvasinei raidai. Čia galėtume priminti, pavyzdžiui, šventojo Augustino (340–430), vieno iš keturių didžiųjų Vakarų krikščionių bažnyčios mokytojų, atsiminimų knygą „Išpažinimai“ (apie 400 m.). Ko gero, ne mažiau veikė žmonijos mąstymą prancūzų Žano Žako Ruso (Rousseau, 1712–1778) „Išpažintis“ (išl. 1782–1789).

Lietuvių memuarinė literatūra atsirado kur kas vėliau. Jos pradininku laikomas Vincas Pietaris (1850–1902), kurio knyga „Iš mano atsiminimų“ išėjo jau po autoriaus mirties 1904 m. O jeigu pasidairytume po mūsų kalbininkų barus, tai čia pirmiausia į akis kristų Jonas Jablonskis. Kad ir labai spaudžiamas visokių jį ištikusių bėdų ir būdamas apsikrovęs gausybe kalbos darbų, 1903 m. „Varpė“ jis išspausdina įdomų ir vertingą pluoštelį „Iš atsiminimų vieno iš daugelio“. Vėliau, negalėdamas pats skirti laiko ir jėgų atsiminimų rinkimui, 1911 m. „Viltje“ įveda raginimą „Rinkime žinias apie baudžiavą“, o 1914 m. toje pačioje „Viltje“ – „Didžiojo karo istorijai“. O ir pats įvairiomis progomis yra naudojįs savo atsiminimais. Antai jais paremti 1915 m. rašiniai, skirti jo Maskvos profesorius Teodorui Koršui ir 1905 m. Didžiajam Vilniaus seimui. Atsiminimais atauti nepriklausomojoje Lietuvoje skelbti straipsniai apie „Vilniaus žinių“ atsiradimą (1924 m.), Petrą Kriauciūną (1921 m.), aušrininką Joną Bulotą (1925 m.). Kai atėjo žinia, jog mirė pirmasis Latvijos prezidentas Janis Čakstė (1859–1927), J. Jablonskis jam skyrė rašinį „J. Čakstė. Keli mano atsiminimėliai apie didįjį Latvijos žmogų“. Atsiminimų dalis buvo išversta į latvių kalbą ir išspausdinta 1928 m. išleistame Latvijoje rinkinyje. 1924 m. J. Jablonskis grįžo prie gimnazijos suolo draugo asmenybės: išspausdinami „Keli draugo atsiminimai iš V. Kudirkos gyvenimo“. Paskutinis kalbininko atsiminimų pluoštas – 1928 m. publikuotas „Mažmožis iš pirmųjų mano mokslo dienų“.

Kiti lietuvių kalbininkai buvo linke kur kas mažiau skirti savo laiko atsiminimams. Antai Juozas Balčikonis tik bene 1942 m. laikraštyje „Panevėžio apygardos balsas“ ar ne pirmasis po J. Jablonskio paskelbia straipsnį „Panevėžio mokyklos prieš 40 metų“, į kurį sudėjo nemaža savo paties patyrimų. 1956 m. išėjusiame „Literatūros ir kalbos“ I tome išspausdinti jo „Atsiminimai apie K. Būgą“ ir „Keletas atsiminimų apie J. Jablonskį“.

„Buržuazinėje“ Lietuvoje atsiminimų rašymas ir spausdinimas apskritai tik įsibėgėjo, o „tarybinėje“ Lietuvoje žmogus, kuris norėjo būti sąžiningas iš-

Kelis dešimtmečius trukusių tyrimų ir dėstymo studentams apibendrinimas (išėjo 1995 m.)

gyventų įvykių vaizduotojas ir vertintojas, turėjo būti atsargus ir santūrus. Vis dėlto kalbininkai, kurių daugumą po karo audrų sudarė jaunoji karta, lyg ir neturinti ką sava pasakyti, kartais, ypač socializmo epochos pabaigoje, pradrišdavo. Antai keli Vilniaus universiteto kalbininkai (Vincas Urbutis, Zigmantas Zinkevičius ir Juozas Pikčilingis) pateikė savo nuotaikingų atsiminimų knygas „Profesorius Jurgis Lebedys“ (1983 m.). Nemaža jų apie kalbininkus buvo skelbiama Aldono Pupkio redaguojamoje „Mūsų kalboje“. Pasitaikydavo jų taip pat kituose leidiniuose.

Atkūrus 1990 m. kovo 11 d. nepriklausomą Lietuvos Respubliką, šalyje smarkiai įsibėgėjo įvairių įvairiausių atsiminimų publikavimas. Visuomenė pajuto galimybę šiuo būdu iškrauti per daug pavergimo metų susikaupusį skausmą, o kas ne kas ir pasiteisinti... Į šį atsiminimų vavį įsijungė ir kalbininkai. Imta nesitenkinti atsiminimų epizodais: atsirado išties knygų. Vienas pirmųjų iš kalbininkų čia pasireiškė akad. Zigmantas Zinkevičius. Didelio dėmesio sulaukė jo dvi atsiminimų knygos: „Kaip aš buvau ministru: atsiminimai“ (1998 m.) ir „Prie liuanistikos židinio“ (1999 m.). Po kurio laiko jo pavyzdžiu pasekė prof. habil. dr. Evalda Jakaitienė, pateikusi savo atsiminimų knygą „Gyvenau ir noriu dar...“ (2012 m.).

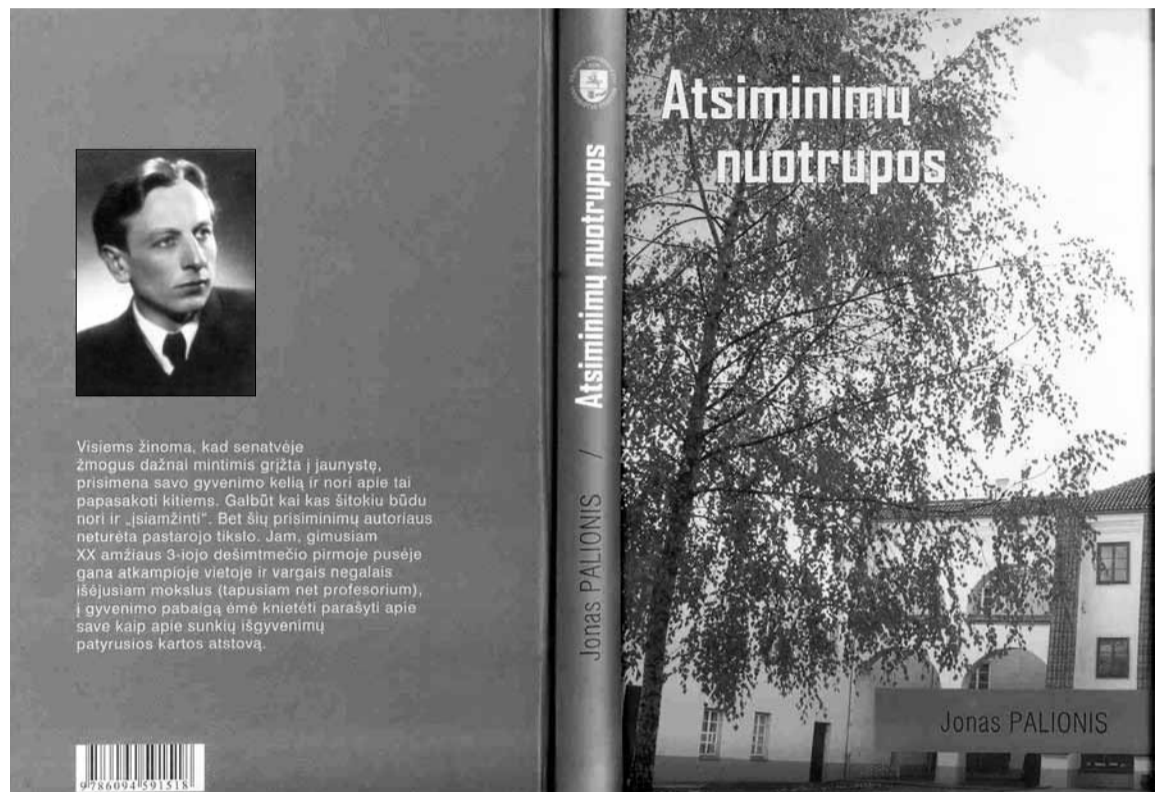
Jonas Palionis su kalbininke Jūrate Čirūnaitė savo bute (2011 m.)

Per pastarąjį dešimtmetį išleistos trys stambios knygos su atsiminimais apie žymiuosius mūsų kalbininkus. Knygoje „Dėk žodį prie žodžio – turėsi žodyną“ (2006 m.) net 30 kalbininkų pateikia savo prisiminimus apie Juozą Balčikonį. Nemaža dalis jų pakartoti iš ankstesnių publikacijų, bet jie papil-

dalys šiai knygai specialiai parašyti atsiminimais.

Ir štai prieš mus nauja kalbininko atsiminimų knyga, datuota 2012 metais, bet į mūsų rankas patekusi šių metų vasarį. Tai ilgamečio Vilniaus universiteto Lietuvių kalbos katedros nario profesorius Jono Palonio „Atsimini-

nevedamos sąskaitos, kaip tai daroma ne vieno kito autoriaus. Per visus atsiminimus tęsiasi beveik absoliučiai objektyvus pasakojimas, išvengęs pikantiškų detalių ir pakylėtų emocingų išsiliejimų. Net paskutiniame skyriuje „Pro domo sua...“, kuriame praskleidžiama kiek daugiau uždangos į šeimą

Jono Palonio portretas knygos „Atsiminimų nuotrupos“ viršelyje

dyti archyvuose laikytais ir specialiai šiam rinkiniui rašytais atsiminimais. 2010 m. pasirodė net dvi vertingos knygos su tokiais dokumentais. Knyga „Atsiminimai apie Joną Jablonskį: šaltiniai“ aprėpia beveik visus įvairiuose leidiniuose spausdintus atsiminimus. Jie dar papildyti archyvuose ir rankraštyuose laikytais rašiniais. Iš 88 šios knygos autorių penkiolika įvardijami kaip kalbininkai (lituanistų būtų daugiau). Antroji taisy pačiais metais išleista atsiminimų knyga – „Baltistikos ažuolas. Jono Kazlausko gyvenimas ir darbai“, kur iš 50 autorių aštuoniolika mūsų amžininkai kalbininkai. Didžioji

mūsų nuotrupos“, kurias išleido Vilniaus universiteto leidykla. Iš tikrųjų ši knyga nėra vien autoriaus atsiminimai: ji keimarinė. Atsiminimai apima p. 7–191, o po jų eina Vilniaus universiteto bibliografės Salomėjos Peculienės sudaryta „Darbų bibliografinė rodyklė“ (p. 192–261). Šis priedas gerokai papildė ir paryškina atsiminimus, todėl visiškai pateisinamas. Kadangi mūsų tikslas kalbininkų atsiminimų apžvalga, čia šio priedo neaptarsime.

Prof. J. Palionis ir pagal savo nugyventus metus (g. 1924 06 20), ir veiklos apimtį turi ką skaitytojui pasakyti – galėtų pasakyti kur kas daugiau, negu esama atsiminimuose. Tačiau atverti savo širdį ar sielą nėra jau toks paprastas ir lengvas dalykas. Vis menu, kaip kadaise, septintojoje gimnazijos klasėje, mano psichologijos mokytojas Jonas Balkevičius, po penkiolikos metų vėl sutiktas Vilniaus universiteto Lietuvių kalbos katedroje, yra per pamoką pasakęs: žmogaus siela – ne kambarys, į kurį įvestam sveičiui galima aprodyti baldus. Tikėtų pasakyti, kad nė vienas atsiminimų autorius, net pats atviriausias, nėra išsklojęs visų savo sielos paslapčių.

Jonas Palionis, imdamasis rašyti atsiminimus, apsiribojo vienu vienu tikslu – parodyti savo mokslininko kelią, bet ne viso gyvenimo panoramą. Iš tos panoramos į pasakojimą patenka tik vienas kitas pakelės epizodas, patys artimiausi bendrakaičiai. Būdamas labai santūrus, gal net uždarokas, autorius vengia knaisiotis tiek po savo, tiek po bendrakaičių dvasinius podėlius ir skelbti verdiktus šiandien kitaip atrodantiems poelgiams. Gyvenimas buvo nepaprastai sudėtingas, sprendimai vargu ar visada galėjo būti adekvatūs ir pagrįsti, bet atsiminimuose visos kolizinės situacijos, iš esmės imant, neviešinamos, dėl nieko neapgailestaujama ir nesipiktinama, su niekuo

ir paliečiama jautri asmenybės dalis – religinės ir politinės pažiūros, autorius nepasiduoda pagundai leistis į intymias smulkmenas. Šiame skyriuje gana išsamiai kalbama ir apie santykius su iškiliais nelietuviais kalbininkais.

Perskaitęs šiuos puslapius, kaip bendrauta su kitų šalių mokslininkais, nejučiomis eini prie apibendrinimo: partnerių gausa ir jų vieta mokslo pasaulyje – tai vienas iš mokslininko pajėgumo, jo dirbamo darbo reikšmės rodiklių. Tuo atžvilgiu Jonas Palionis gali būti labai gražiai vertinamas: atsiminimuose jis platokai apibūdina savo bendravimą su penkiolika įžymių nelietuvių baltistų. Tarp jų labiausiai minėtini estas Paulius Aristė, latvis Janis Endzelynas, lenkas Česlovas Kudzinovskis ir Janas Safarevičius, norvegas Kristijanas Stangas, čekai Karelus Hausenblasas ir Pavelas Trostchas, vokiečiai Raineris Ekertas ir Frydrichas Šolcas, amerikietis Viljamas Šmolstygas ir rusas Borisas Larinas. Bendravimas su jais buvo įmanomas tik todėl, kad pats Jonas Palionis turėjo ką atsvarai įdėti į savo svarstyklių lėkštę. Kai viena pusė tėra gaunančioji ar duodančioji, tarp mokslininkų bendravimo nebūna.

Net penkiasdešimt knygos puslapių skirta mokykloms, kuriose autoriui teko eiti mokslus. O jie prasidėjo 1931 m. Nemažųjų pradžios mokykloje, už 3 km nuo namų. Be kelių Jonuką ištikusių nuotykių, ketveri metai apibūdinti gana striukai: net mokytojos vardas pavardė nepaminėta. Sėkmingai, penketais, baigus keturis skyrius, motina ir sūnus būtų meiliję stoti į Prienų „Žiburio“ gimnaziją, bet čia

* Palionis, Jonas. Atsiminimų nuotrupos. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2012. – 264 p.

BIBLIOTEKOS INDĖLIS KULTŪROS PAVELDUI

II. Istorikas Rimantas Jاسas. Bibliografijos rodyklė*

Donatas USTINAVIČIUS
Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka

Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekoje 2012 m. parengta ir išleista žinomo istoriko, plačios erudicijos mokslininko, pagarsėjusio ne mokslo laipsniais ir garbės vardais, bet savo vertingais darbais, bibliografijos rodyklė. Rimantas Jاسas (1929–2002) – nepaprasto darbštumo, reiklumo sau ir aplinkiniams pavyzdys. Net užklupusios regėjimo negalios kamuojamas, šis senųjų ir užsienio kalbų mokovas ir vertėjas, archeografas bei istorijos šaltinių žinovas iki gyvenimo pabaigos dirbo sudėtingą senųjų istorijos ir archyvinų šaltinių tyrinėtojo darbą, buvo Lietuvos mokslų akademijos bibliotekos Rankraščių skyriaus konsultantas. Nors apie R. Jاسą, kaip tyrinėtoją, rašyta nemažai straipsnių, knygos apie mokslininką pasirodymas – ypatingas pagarbos ženklas ir jo veiklos įvertinimas. Apie reikšmingą R. Jاسo veiklą byloja jo palikti darbai, kurie yra skaitomi ir jais remiamasi, jo interviu paskutiniaisiais gyvenimo metais, Lietuvos kultūros veikėjų ir kolegų istorikų atsiminimai, todėl vargu ar kuri nors knyga galėjo išsamiau susumuoti ir atskleisti šio mokslininko indėlį, negu Jadvygos Kulikauskienės parengta personalinė bibliografijos rodyklė.

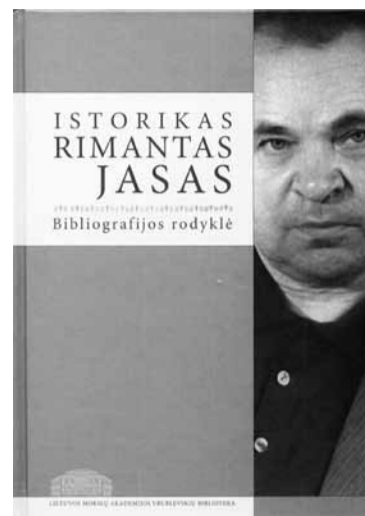
R. Jاسas gimė 1929 m. birželio 1 d. Šiauliuose, geležinkelio tarnautojo ir mokytojos šeimoje. Nuo 1936 m. gyveno Utenoje, ten 1940 m. baigė pradinę mokyklą ir išvyko mokytis į Klaipėdą. R. Jاسui dar mokantis paskutinėje gimnazijos klasėje, 1948 m. jo motina ir seneliai buvo ištremti į Sibirą. Kadangi tėvas dar 1944 m. buvo pasitraukęs į Vakarų, R. Jاسui reikėjo gyventi savarankiškai – dirbti ir mokytis. Kai dėl tėvų neloyalumo okupacinės politikos

režimui R. Jاسas prarado darbą Klaipėdos miesto bibliotekoje, kurioje buvo pradėjęs dirbti besimokydamas gimnazijoje, vaikui teko persikelti į Vilnių. Čia turėjo rūpintis kaip išgyventi, todėl dirbo įvairiose vietose. 1950 m. priimtas dirbti bibliotekininku Lietuvos dailininkų sąjungoje, gavo teigiamą charakteristiką ir, suklastojęs anketinius biografijos duomenis, 1952 m. įstojo į Vilniaus universitetą studijuoti istorijos. 1955–1968 m. buvo Lietuvos mokslų akademijos Istorijos instituto mokslinis bendradarbis. Nuo 1968 m. R. Jاسas pradėjo dirbti Lietuvos mokslų akademijos bibliotekos Rankraščių skyriuje vyriausiuoju bibliografu, laikinai einančiu vedėjo pareigas. Jis buvo puikus vadovas, tačiau Mokslų akademijos kadru skyriuje dirbė saugumiečiai Rankraščių skyriaus vedėju jo nepaskyrė dėl užsienyje gyvenančio tėvo. Iš šio skyriaus R. Jاسas trejetui metų (1976–1979) buvo pasitraukęs į Vyriausiąją enciklopedijų redakciją, o nuo 1979 m. grįžo dirbti vyriausiuoju bibliografu. Netapęs skyriaus vedėju R. Jاسas privalėjo vykdyti nustatytas bibliotekos darbo dienos normas, o dirbti paviršutiniškai negalėjo. Tik didelio intelekto dėka taupydamas laiką ir aukodamas laisvalaikį jis sugebėjo tęsti mokslinę veiklą.

Pagrindinės R. Jاسo tyrimų kryptys XIII–XVI a. ir 1788–1794 m. LDK ir Lietuvos istorija. Jo mokslo darbai vienas po kito virto straipsniais, veikalais, publikacijų rinkiniais. Dar 1959 m. jis paskelbė vienintelę Lietuvos istoriografijoje apybraižą „Didysis prūsų sukilimas“ apie XIII a. prūsų sukilėlių vadą Herkų Mantą. Plačiau šia tema taip pat rašė ir kolektyvinėje monografijoje „Lietuvos karas su kryžiuočiais“ (1964). Ne kiekvienas ryžosi sunkiam dokumentų publikavimo darbu. Prieš ateidamas dirbti į Lietuvos mokslų

akademijos biblioteką R. Jاسas parengė istorijos dokumentų publikacijų: „Lietuvos valstiečių ir miestelėnų ginčai su dvarų valdytojais“ (su J. Orda, 1961, d. 2; su M. Juču, 1968, d. 3), išvertė Jono Goštauto beletrizuotus memuarus „Ponas Teisėjaitis, arba Pasakojimas apie Lietuvą ir Žemaitiją“ (1967), paskelbė nemažai straipsnių periodinėje spaudoje. Dirbdamas Mokslų akademijos bibliotekoje jis su iki šiol mokslinės vertės nepraradusiais komentarais į lietuvių kalbą išvertė Bychovco kroniką („Lietuvos metraštis: Bychovco kronika“, 1971). R. Jاسas sugebėjo iškelti visiškai naują šios kronikos parašymo koncepciją, susiejęs šį veikalą su XVI a. Lietuvos didikais Goštautais. Daug jėgų ir išmanymo (specifinių terminų, lotynų, senosios slavų kalbos, istorinio laikotarpio žinojimo) pareikalavo Mokslų akademijos bibliotekoje saugomų XI–XIX a. „Pergamentų katalogo“ (1980) rengimas. R. Jاسas kruopščiai analizavo tekstus, sudarinėdamas sunkiai įskaitomų pergamentų prasmines antraštes, tiksliai ir lakoniškai jų anotacijas. Šis reikšmingas veikalas pranoko žinybinę paskirtį ir iki šiol mokslininkams tebėra naudinga knyga, susilaukusi ypač gerų recenzijų ir Lietuvoje, ir užsienyje. Ją labai palankiai įvertino net Vatikano specialistai prelatai Paulius Jatulis ir Paulius Rabikauskas.

Negalima nepaminėti ir kitų svarbesnių R. Jاسo darbų: „Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės gyventojų surašymas 1790 m.“ (su L. Truska, 1972), „Raganų teismai Lietuvoje“ (su akad. K. Jablonskiu ir J. Jurginiu, 1987). Bibliotekoje jis ypač kruopščiai sutvarkė Šilutės dvarininko ir kraštotyrininko Hugo Šojaus (Scheu) archyvą (1989), istoriko K. Jablonskio (1988) rankraštinį palikimą, išsamiai aprašė Vilniaus kapitulios fondą ir išvertė 1763 m. Kauno dekanato parapijų

Istoriko Rimanto Jасo bibliografijos rodyklės viršelis

vizitacijos aktus, kuriuos su skaitovų pagalba redagavo jau būdamas neregys. Kaip mokslinis bendradarbis jis talkino rengiant „Lietuvos istorijos bibliografijos (1976–1980)“ schemą ir sisteminant gausią medžiagą. Pagal R. Jасo sudarytą planą buvo įkurtas ir iki šiol gausinamas sisteminis rankraščių katalogas, jo iniciatyva pagilintas ir mokslinių pagrindu pakoreguotas rankraščių aprašas. R. Jасo dėka dabar kiekvienas gali lengvai rasti norimą rankraštinį dokumentą pagal temą, asmenis ar vietas. Ilgus metus R. Jасas rinko medžiagą monografijai apie 1794 m. Tado Kosciūškos sukilimą Lietuvoje, bet jos, deja, nespėjo baigti.

Net ir labai nusilpus regėjimui, vėliau beveik apakęs, R. Jасas vis tiek liko moksle, kone kasdien atvažiuodavo į Lietuvos mokslų akademijos biblioteką, kur dirbo neetatiniu darbuotoju. Čia jis buvo reikalingas daugeliui istorikų, senosios raštijos ir archyvų specialistams, nes kai kuriose srityse taip ir liko nepralenktas žinovas. Išskir-

tiniai jo darbai ypač svarbūs Lietuvos istorijos mokslui, nemažai jų pranoksta daugelį disertacijų, tačiau R. Jасas visiškai nesiekė mokslinių laipsnių. Rengiant Rimanto Jасo personalinę bibliografijos rodyklę buvo atsižvelgta į tai, kad pasaulinėje mokslinės veiklos praktikoje tyrinėjimų, vertimų bei parengtos mokslinės medžiagos vertę nusako jos citavimas. Kruopščiai Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos bibliografas J. Kulikauskienės darbo dėka rodyklėje yra pateikta išsami informacija apie Rimantą Jасą citavusius autorius ir šaltinius. Ši iki šiol personalinė bibliografijos rodyklėse nematyta naujovė yra vertingas susistemintos mokslinės informacijos šaltinis ir leidžia dar objektyviau įvertinti asmenybės įnašą į jo tiriamos srities mokslą, jo individualumą, originalumą, produktyvumą. Svarbu, kad čia randame informacijos ne tik apie R. Jасo 1958–2002 m. skelbtus darbus, bet ir po jo mirties pasirodžiusius straipsnius, darbų perspausdinimus, literatūros apie jį. Gaila, kad apie R. Jасo straipsnius pogrindžio sąlygomis spausdintame leidinyje „Perspektyvos“ objektyvios informacijos gauti neįmanoma – autoriaus pavardė nebuvo nurodyta prie tekstų, tačiau leidinio pradžioje pateikti ilgametės bibliotekos Rankraščių skyriaus darbuotojos Danutės Labanauskienės atsiminimai apie Rimanto Jасo veiklą, kūrybą, bendradarbiavimą supažindina ir su šia atsidavusio Lietuvos patrioto veikla.

* Rimantas Jасas: bibliografijos rodyklė / sudarė Jadvyga Kulikauskienė. – Vilnius: Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka, 2012. – 116 p., [8] iliustr. lap. ISBN 978-9986-498-59-9.

■ Atkelta iš 4 p.

mokytis reikėjo krūvelės litukų. Mažazemio ūkininkėlio kišenėje jie nebuvo dažnas svečias. Tačiau už 7–8 km esančiame Lingėniškių kaime iš kunigų seminarijos dėl nesveikatos pasitraukęs eksklirikas Marijonas Babilius pasiskelbė rengias kursus (J. Palionis kiek ironiškai juos pavadino „progimnazija“) tiems pradžios mokyklas baigusiesiems vaikams, kurie nori stoti į gimnaziją. Per vienus metus jie išėisė dviejų klasių programą. Tėvas toks Jonuko mokslas rodėsi įmanomas jų kišenei. Tad būsimasis profesorius 1936 m. pavasarį eksternu išlaikė egzaminus į gimnazijos 3-ąją klasę, o 1937 m. – į penktąją. Tas rodo paauglį buvus ir gabų, ir darbštų.

Puslapiuose, kur aprašomas mokymasis Prienu „Žiburio“ gimnazijoje (ją, pertvarkytą į vidurinę mokyklą, 1949 m. baigė Jonas Kazlauskas ir Justinas Marcinkevičius), J. Palionis plačiau apibūdina matematikos mokytoją Cezarį Pšemeneckį ir direktorių kunigą Feliksą Martišių, dar kelis kitus mokytojus išvardija (tarp jų ir poetas Butkų Juzė). Vienu kitu sakiniu nušviesti 1939 m. rugsėjį prasidėjusio Antrojo pasaulinio karo atgarsiai Prienuose; po 1940 m. birželio 15 d. bolševikų okupuotoje Lietuvoje vykusias švietimo permainas aprašo taip pat probėgšmais. Gimnaziją, iš tikrųjų pertvarkytą į dešimtmetę vidurinę mokyklą, baigė Vokietijos–Tarybų Sąjungos karo išva-

karėse: paskutinį baigiamąjį egzaminą laikė šeštadienį, o ankstų sekmadienio rytą hitlerinės armijos kolonos peržengė sieną.

Toliau J. Palionis hitlerininkų siautėjimo Prienuose neaprašo, taip pat neužsimena, ar būta sunkumų gauti brandos atestatą. Atskirame nedideliame skyrelyje „Pirmoji karo diena“ įspūdingai pavaizduoja, ką jautė, kai viršum gulinčio griovyje 4–5 metrų aukštyje praskrenda vokiečių naikintuvas: laimė, šį kartą jis iš kulkosvaizdžio nešaudė... Frontas labai greitai nusirito toli už Lietuvos, ir gyvenimas tarsis įėjo į „normalias“ vėžes.

Iš Vilniuje pradėto leisti dienraščio „Naujoji Lietuva“ J. Palionis sužinojo, kad vyksta priėmimas į Vilniaus dvimetį Pedagoginį institutą. Noro toliau mokytis būta tokio stipraus, kad jaunuolis ryžosi su draugu dviračiais vykti į Gedimino miestą ir paduoti dokumentus studijuoti institute. Prieš spalio 1 d., kai institute prasidėjo mokslas, motina, pasikinkiusi arkliauką, vežimu, prikrautu visokių produktų, nuvežė sūnų į sostinę. Skyriuje „Vilniaus pedagoginiame institute“ aprašomi dveji studijų metai. Jaunuolio mokslo troškimo būta tikrai didelio, jei, studijuodamas Pedagoginiame institute, stojo dar į Vilniaus universiteto Humanitarinių mokslų fakultetą, Archeologijos skyrių. Tik autorius bene bus apsiriekęs dėl įstojimo datos. Jo nurodyta data 1943 m. ruduo kažin kaip nesiderina

su tuo faktu, jog Vilniaus universitetas 1943 m. kovo 17 d. buvo nacių uždarytas ir priėmimas negalėjo vykti. Čia taip pat nepaaiškinta, kaip vyko baigiamieji egzaminai Pedagoginiame institute, į kuriuos gavo kvietimą gegužę, jei institutas taip pat buvo uždarytas. Po šių išlaikytų egzaminų J. Palionis baimindamasis, kad vokiečiai nepačiuptų jo į vadinamąją Reicho darbo tarnybą, dirbinėjo tėvų ūkelyje. 1943 m. pabaigoje Pūnijos kaimo valstiečio priprašytas M. Babiliaus pavyzdžiu ima rengti grupelę mokinių į gimnaziją, o nuo 1944 m. kovo 1 d. pradeda dirbti Paliepių pradžios mokyklos mokytoju nenutraukęs užsiėmimų su savo grupele.

Tais metais vis labiau prie Lietuvos artėjo frontas, nešęs antrąjį „išvadavimą“. Jo visi laukė su pasibaisėjimu. Lietuviams ne vienam reikėjo rinktis: arba ryžtis trauktis iš Lietuvos, arba čia ginklu priešintis neišvengiamai sovietinei okupacijai, arba susigūžus laukti šalyje grėsmingo likimo. Atsiminuose autorius prisipažįsta, kad jam, kaip ir dar keliems jo kolegoms mokytojams, rodėsi, jog reikia apsispręsti dėl trečiojo varianto.

1944 m. liepos viduryje pasirodė Mišiškėse pirmieji „išvaduočiai“, kurie, niekam nieko nesakę, nusivedę pamiškėje rastą pririštą tėvo kumelę. Kurį laiką pagyvenus pafrontės gyvenimą, po kokio mėnesio ar pusantro atėjęs Alytaus apskrities švietimo skyriaus raštas J. Palioniui pasiūlė tapti

kuriamos Butrimonyse progimnazijos direktoriumi. Atsiminimuose aprašomas būdingas pirmųjų pokario metų gyvenimas valsčiuose, kur visa tarybų valdžia buvo rankose, laiknčiose naganą. Paprastas lojalumas šiai valdžiai nebuvo vertybė. Netrukus susidūrus su Butrimonių valsčiaus saugumo viršininku, jaunajam direktoriui reikėjo sprukti. Pasidairęs ramesnės vietos, J. Palionis atvyko į Vilnių ir stojo į Universitetą – buvo priimtas į lietuvių kalbos ir literatūros specialybės trečiąjį kursą. Apsigyveno Tauro bendrabutyje. Vis dėlto ir Vilniuje negalėjo būti visai ramus: o jeigu saugumiečiai išaiškintų, kur pabėgėlis laikosi? 1945 m. rugsėjį nuvyksta į Alytų ir iš supratingo švietimo skyriaus vedėjo K. Klimavičiaus gauna oficialų atleidimą iš Butrimonių progimnazijos direktoriaus pareigų. Studijuodamas Universitete, kartu dirba Amatų mokytojų institute. 1948 m. pavasarį sėkmingai apgina diplominį darbą apie „Varpo“ kalbą ir paliekamas katedroje aspirantu. Čia prasideda kopimas aukštosios mokyklos pedagogo ir mokslininko keliu. Tačiau jo, atskleisto 63 knygos puslapiuose, nereferuosime.

Apibendrinimui tik norėtume pasakyti, kad vėlesniais dešimtmečiais tiesioginiai žiaurumai atlėgo ir „tarybiniais“ lietuvių kalbininkams darbas palengvėjo. Palankiai klostantis įvykiams, Universitete lietuvių kalbos katedros jaunieji darbuotojai sklandžiai užsiėmė labai perspekty-

vius tyrinėjimams kalbotyros barus. Vėliau už J. Palionį studijas baigęs, bet metais anksčiau pradėjęs be aspirantūros katedroje dirbti Zigmąs Zinkevičius ilgus metus savo rankose turėjo dialektologijos ir istorinės gramatikos specialybių vairą. J. Palionis, 1951 m. tapęs katedros vyr. dėstytoju, aprėpė iki tol mažai eksploatuotą lietuvių raštų kalbos raidą nuo Martyno Mažvydo iki Jono Jablonskio. Tais pačiais metais baigęs Universitetą ir paskui trejus metus išbuvęs aspirantu Juozas Pikčilingis išliko kaip savarankiškos lietuvių lingvistikos stilistikos pradininkas ir darbščiausias ugdytojas. Su juo kartu mokslo suole sėdėjęs Vincas Urbutis atsidėjo žodžių darybos, etimologijos ir leksikografijos studijoms. Adelė Laigonaitė, 1953 m. baigusi aspirantūrą, susikauptė akcentologijai ir morfologijai. Jie visi paskui sėkmingai iš studentų išugdė daug jaunesniųjų mokslininkų, kurie sėkmingai darbavosi ir darbuojasi ne tik Universitete. Iš čia paminėtų pirmųjų Vilniaus universitete išaugusių mokslininkų keli pasizymėjo kaip mokslo administratoriai. J. Palionis apie savo administracinę ir kalbininko visuomeninę veiklą išsamiai rašo keliuose skyriuose (p. 71–134).

J. Palionio knygą „Atsiminimų nuotrupos“ su įdomumu ir nauda skaitys mūsų lituanistai. Ji bus veiksminga paskata darbuotis gimtajai kalbai.

ŠAKNYS IŠLIEKA GYVOS, NORS PAKIRSTOS

Gedimino Zemlicko nuotraukos

Kosmonautas Aleksejus Jelisejevas skaito pranešimą Vilniaus kosmoso tyrinėjimams skirtoje konferencijoje SEMWC 2012

■ Atkelta iš 2 p.

Kuo išsiskyrė to meto aukštasis technikos mokslas

ML. Kaip apibūdintumėte savąją Alma mater – N. Baumano technikos aukštąją mokyklą?

A. Jelisejevas. Tuo metu šis institutas palaikė labai glaudžius ryšius su geriausiomis šalies pramonės įmonėmis, teikė studentams daug praktiškų įgūdžių. Mes tose įmonėse atlikdavome praktikas, kurios buvo ilgalaikės (ko dabartinėse aukštosiose mokyklose labai stinga). Po antro kurso mes mėnesį dirbome Nižnyj Tagilo vagonų statybos gamykloje Urale. Man teko dirbti kalvio padėjėju ceche, prie kalvystės preso. Po ketvirto kurso du mėnesius atlikome praktiką Dnepropetrovsko įmonėje, kuri gamino raketas. Ten dirbome konstruktorių biure kartu su inžinieriais, mums tekdavo dirbti prie projektų. Visa tai padėjo įsitraukti į inžinieriaus darbo gamybinę atmosferą.

ML. Ta Dnepropetrovsko gamykla ir laikytina Jūsų pirmųjų žingsnių į kosmosą pradžia?

A. Jelisejevas. Ne visai. Baigęs N. Baumano aukštąją technikos mokyklą buvau paskirtas į Sergejaus Koroliovo vadovaujamą Bandomąjį konstravimo biurą, vadinamąjį OKB-1.

ML. Jums nesutrukdė ta aplinkybė, kad tėvas buvo represuotas?

A. Jelisejevas. Nesutrukdė, negaliu net suprasti kodėl. Juk į „nesuteptą“ biografiją, taip pat ir šeimos narių, buvo kreipiamas ypatingas dėmesys. Gal turėjo įtakos tai, kad mūsų šeimos buvo atskirtos viena nuo kitos. Kito paaikškinimo neturiu.

Sergejus Koroliovas kariavo savo karą

ML. Gavus paskyrimą į OKB-1 Jums iškarto atsivėrė ir kelias į kosmonautų būrį?

A. Jelisejevas. Pasprašiau ir S. Koroliovo lengva ranka pastūmėtas galėjau būti įtrauktas prie kosminių programų.

ML. Nebuvote lakūnas, kaip didžioji dalis tarybinių kosmonautų, Jūs buvote pasitelktas kaip didelių gabumų technikos specialistas, inžinierius. Kaip visa tai vyko, kokiais etapais?

A. Jelisejevas. Kai buvo rengiamasi pirmajam kosminiam skrydžiui aplink Žemę su „Vostok“ kosminiu laivu, vyko daug diskusijų ir ginčų, kokių sričių

ir profesijų asmenys geriausiai tiktų tokiam skrydžiui? Apsistota pirmiausia ties trijų profesijų atstovais: naikintuvų lakūnais, povandeninių laivų jūrininkais ir inžinieriais. Remtasi tokia logika: naikintuvo lakūnas sėdi kabinėje vienas ir pats atsako už savo gyvybę, jūrininkas povandenininkas psichologiškai įpratęs veikti ir išgyventi ankštoje patalpoje, o inžinierius

Kosmonautas A. Jelisejevas pasirašo autografus ant filatelisto Henriko Kebeikio kosmosui skirtų pašto ženklų inkinių

geriausiai susipažinęs ir įpratęs dirbti su technika. Kaip man vėliau yra sakęs S. Koroliovas, jis labai skubėjo ir buvo skubinamas paleisti pirmąjį žmogų į kosmosą, jautė didžiulį spaudimą, todėl nusileido kariškiams ir pirmuoju kosmonautu turėjo pasirinkti karo lakūną – Jurijų Gagariną. Pati ši kandidatūra S. Koroliovui nekėlė abejonių, žmogiškąsias Gagarino savybes Koroliovas labai vertino. Bet iškart po pirmojo žmogaus skrydžio į kosmosą, S. Koroliovas pradėjo rūpintis, kad į kosminių skrydžių programas būtų įtraukti inžinieriai.

Tuo metu kandidatų į kosmonautus medicininę atranką darė kariniai oro pajėgų specialistai. Tai buvo labai griežti sveikatos tikrinimai ir atranka, visa ši „virtuvė“ tęsėsi nei daug, nei mažai – 40 parų! Kasdien tekdavo atlikti po 6–7 procedūras be pertraukos, daugybė įvairių matavimų, pakako ir rentgeno peršvietimų. S. Koroliovas negailestingai bardavosi su karo gydytojais, jis norėjo, kad jo žmonės skraidytų, o ne 40 parų būtų kanki-

nami nesibaigiančiais medicininiais tikrinimais. Sąlygos buvo nelygios, suprantama, kad skirtingai nei kariškiai, inžinieriai ir kitų civilinių profesijų specialistai kasdien po dvi valandas gimnastikos pratimų nedaro.

ML. O Jums nebuvo apmaudu, kad pirmumas į kosmonautus buvo teikiamas lakūnams bandytojams, o ne civiliams specialistams, technikos žinovams, mokslininkams?

A. Jelisejevas. Žinoma, norėjome, kad pirmasis kosmonautas būtų kas nors iš mūsų aplinkos žmonių. Girdėjau tik diskusijas dėl atrankos kriterijų ir kam teiktinas pirmumas. Bet taip jau klostėsi likimas. S. Koroliovui reikėjo sąjungininkų ir bendraminčių, o Karinės oro pajėgos kietai laikėsi savo principų. S. Koroliovas priešinosi, bet naujų ir vis galingesnių priešų išgyti jis nesiekė, jam svarbiausia buvo, kad tarybinis žmogus pirmasis pakiltų į kosmosą. Beje, S. Koroliovas labai palankus buvo J. Gagarinui ir kitiems pretendentes į kosmonautus.

Žodžiu, S. Koroliovas labai ilgai tęsė šį „karą“ su kariniais gydytojais ir pasiekė, kad dalis Aviacijos ir kosmonautikos medicinos instituto būtų perimta iš karinės vadovybės ir paversta civilinės medicinos instituto dalimi. Štai tada civilijų inžinierių sveikatos būklė buvo pradėta tikrinti toje medicinos institute dalyje. Tikrinimo procedūros buvo sutrumpintos iki dviejų savaičių. Kaip tik ir patekau į pirmąjį

Kosminis aparatas „Luna-10“ – pirmas tapęs Mėnulio palydovu (1966 04 03)

inžinierių grupę, kurios tinkamumas skrydžiams į kosmosą buvo tikrinamas jau pagal civiliams skirtą programą. S. Koroliovas mane į tą pirmą grupę įtraukė – liepė atitinkamu metu jam paskambinti, ką ir padariau, jis pasakė: „Jūs tuojau paims“. Ir iš tikro buvau pakviestas į tą pirmąją civilijų būsimų kosmonautų grupę.

ML. Kas buvo Jūsų konkurentai?

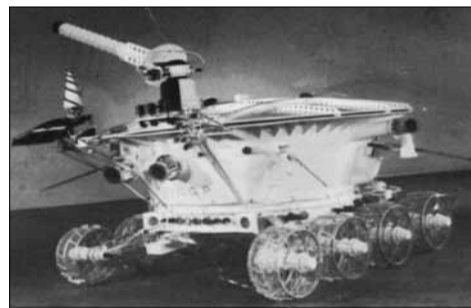
A. Jelisejevas. Daug medikų, mokslininkų, inžinierių toje medicininėje atrankoje dalyvavo. Toliau kaip kam pasisekė. Toks buvo mano pirmasis startas į būsimus kosmonautus.

Jurijus Gagarinas nenorėjo būti tik simbolis

ML. Kaip Jūs vertinate Jurijų Gagariną – kaip asmenybę, žmogų?

A. Jelisejevas. Vertinu labai aukštai. Jaunas vyras, atviro veido ir sielos, labai narsus. Geras draugas. Kai bendraudavome niekada savęs neišskirdavo iš kitų. Su mumis Jurijus Gagarinas važinėdavo į komandiruotes, buvo labai savas. Nelabai kuo būtų skyrėsis iš kitų, bet po pirmojo skrydžio į kosmosą jį labai dažnai versdavo važinėti po įvairius kraštus, reikėdavo atstovauti savo šaliai įvairiausiose atsakinguose tarptautiniuose renginiuose. Visa tai vargino. Jis labai norėjo dar kartą skristi į kosmosą. Kai skrido į kosmosą Vladimiras Komarovas (1927–1967), J. Gagarinas buvo jo dubleris. 1967 m. balandžio 23–24 d. V. Komarovas skrido nauju kosminiu laivu „Sojuz-1“. Dėl technikos gedimo skrydis buvo sutrumpintas, leidžiantis neišsiskleidę parašius, kapsulė su kosmonautu įsirėžė į žemę ir V. Komarovas žuvo.

Skrydžio vadovu buvo generolas-leitenantas Nikolajus Kamaninas. Kai žuvo V. Komarovas ir sužinota, kad jo dubleris buvo J. Gagarinas, vos nenu-lėkė N. Kamanino galva. Tada buvo iš

Tarybų Sąjungos mėnulieigis „Lunochod-1“, atgabentas į Mėnulį 1970 m. lapkričio 17 d. Ryšys su mėnulieigiu nutruko 1971 m. rugsėjo 14 d. Beveik po 40 metų (2010 m.) jį aptiko aplink Mėnulį skriejantis NASA palydovas „Lunar Reconnaissance Orbiter“

kosminiams skrydžiams numatomų asmenų sąrašo pašalinti ne tik J. Gagarinas, bet ir visi ligi tol skridę kosmonautai.

ML. Pirmąjį žmogų, įveikusį Žemės trauką, buvo būtina saugoti kaip simbolį.

Jelisejevas. Taip, jeigu sprendžiame iš išorės, bet jis pats nenorėjo būti tik simbolis, norėjo normaliai gyventi.

ML. Kas Jums žinoma apie Jurijaus Gagarino tragišką žūtį?

A. Jelisejevas. Mačiau Jurijų Gagariną jo žuvimo dieną – 1968 m. kovo 27 dieną. Po atostogų jam buvo suplanuotas paskutinis skrydis mokomuoju treniruočių lėktuvu MiG-15 su instruktoriumi pulkininku Vladimiru Serioginu, labiausiai patyrusiu lakūnu pulke. Po šio skrydžio J. Gagarinas tą pačią dieną turėjo jau vienas skristi vienviečiu naikintuvu. V. Serioginas turėjo patikrinti J. Gagarino pilotavimo įgūdžius ir duoti leidimą kitam savarankiškam skrydžiui.

Igula įvykdė visą skrydžio programą, paprašė leidimo grįžti į aerodromą. Leidimą gavo. Pasuko aerodromo link. Buvo labai žemas debesuotumas. Lėktuvas pradėjo sukti į šoną nuo tūpimo juostos. Skrydžio vadovas pradėjo klausti, bet atsakymo nebuvo.

Paskui lėktuvas atliko du didelius ratus ir dingo iš radarų. Paaikšėjo, kad lėktuvas MiG-15 su Jurijumi Gagarinu ir Vladimiru Serioginu nukrito ir sudužo.

ML. Kas žinoma apie paskutines to skrydžio minutes?

A. Jelisejevas. Pilotai sukti nuo tūpimo tako pradėjo dideliame aukštyje. Numatyta 2200 m aukščio riba, kurią pasiekus, kai skrydis tampa nevaldomas, reikia katapultuoti. Žemę pradėjo siūsti komandas katapultuotis, bet jokios ekipažo reakcijos nebuvo.

Sudaryta vyriausybė komisija tyrė katastrofos aplinkybes. Buvo pareikšta daug katastrofos versijų – kad lėktuvas pateko į kito lėktuvo išmetimo dujų srautą ir pan. Aš pats labiausiai pasitikiu versija, kurią išsakė žymus lakūnas bandytojas Sergejus Nikolajevičius Anochinas. Jis pats ne kartą buvo patekęs į avarijas, jo patirtimi galima pasikliauti. S. Anochinas spėjo, kad skrydžio metu igula atliko manevrą, kurio metu „pabiro rodyklės“. Nuo perkrovo staiga pasikeitė visų prietaisų rodmėnys, o išorinių orientyrų dėl ištisinio debesuotumo nesimatė. Toku atveju igulai liko „rinkti rodyklės“, darant papildomus manevrus, kurių metu prietaisų rodmėnys grįžtų į vietas. Blogiausia, kad lėktuvas jau buvo netekęs aukščio. Kai išnirio iš debesų, pamatė, kad žemė čia pat ir katapultuotis paprasčiausiai nespėjo. Liudininkai žemėje tvirtino, kad lakūnai dar bandė stabdyti lėktuvo pikiravimą, bet bergėdžiai. Lėktuvas nukrito, Jurijus Gagarinas ir Serioginas žuvo.

Bus daugiau

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Po knygos „Gyvenimas – lašas jūroje“ susitikimų Vilniaus Rotušėje mažai kas nenorėjo gauti autoriaus – kosmonauto Aleksejaus Jelisejevo autografo

KOSMOSAS IR KAI KURIE LITUANISTINIAI AKCENTAI

■ Atkelta iš 1 p.

laboratorijos vedėja, buvo ne tik mokslininkė, technikos mokslų daktarė, profesorė, bet ir išradėja.

1957 m. baigęs N. Baumano aukštąją technikos mokyklą Aleksejus Jelisejevas įgijo inžinieriaus mechaniko diplomą. Gavęs paskyrimą į Bandomąjį konstravimo biurą, vadinamąjį OKB-1, kuriam vadovavo Vyriausiasis konstruktorius (taip oficialiai vadintas iki mirties) – Sergejus Koroliovas. Jo pavardė iki pat mirties nebuvo viešinama, o nuotraukos spaudoje neprasimušdavo pro cenzūros gniaužtus.

A. Jelisejevas įstojo į Maskvos fizikos ir technikos instituto aspirantūrą, ją baigęs 1962 m. grįžo į OKB-1. Dalyvavo projektuojant kosminių laivų valdymo sistemas. 1966 m. tapo kandidatu į kosmonautus bandytojus, tais pačiais metais į jų grupę ir priimtas. Rengtas kaip kosminio laivo „Sojuz“ borto inžinierius. 1967 m. balandžio 24 d. turėjo startuoti laivu „Sojuz-2“, susijungti orbitoje su prieš tai startavusiu „Sojuz-1“, pereiti į šį laivą su įgulos nariu Jevgenijumi Chrunovu ir grįžti į Žemę laivu „Sojuz-1“. Dėl gedimo šiame laive žuvo kosmonautas Vladimiras Komarovas, tad „Sojuz-2“ startas buvo atšauktas skrydžio išvakarėse.

A. Jelisejevas buvo įtrauktas į kosmonautų grupę, kuri rengėsi tarybinei Mėnulio apskridimo ir nusileidimo Mėnulyje programai (1968–1969 m.). Kartu tęsė pasirengimą skrydžiu kosminiais laivais „Sojuz-5“ ir „Sojuz-4“. Turėjo startuoti kaip borto inžinierius su kosmonautais B. Volynovu ir J. Chrunovu, o grįžti su V. Šatalovu ir J. Chrunovu. Šio skrydžio metu 1969 m. sausio 15–17 d. pirmą kartą pasaulyje buvo atliktas dviejų pilotuojamų kosminių laivų sujungimas rankiniu valdymu, o ekipažų nariai perėjo iš vieno laivo į kitą per atvirą kosmosą. Šis pirmasis A. Jelisejevo skrydis į kosmosą tęsėsi 1 parą 23 valandas 45 minutes ir 50 sekundžių, atvirame kosmose jis išbuvo 37 minutes.

Antras A. Jelisejevo skrydis į kosmosą įvyko 1969 m. spalio 13–18 d. kosminiu laivu „Sojuz-8“ (kartu su V. Šatalovu) pagal trijų laivų grupinio skrydžio programą. Sugedus laivo „Sojuz-7“ suartėjimo ir susijungimo sistemoms, „Sojuz-8“ ir „Sojuz-7“ laivų sujungti nepavyko. Skrydžio trukmė – 4 paros 22 val. 50 min. 49 sekundės.

Trečias skrydis, kurio metu A. Jelisejevas taip pat vykdė borto inžinieriaus užduotis, įvyko 1971 m. balandžio 22–24 d. laivu „Sojuz-10“. Ekipažas, kuriame taip pat buvo V. Šatalovas ir N. Rukavišnikovas pirmą kartą pasaulyje kosminį laivą sujungė su orbitine stotimi („Saliut-1“). Sugedus jungimosi mazgams perėjimas į stotį „Saliut-1“ buvo atšauktas. Skrydis nutrauktas pirma numatyto laiko ir tęsėsi 1 parą 23 valandas 45 minutes 54 sekundes.

Kupini dramatisms faktai, kuriuos atspindi jausmams tarsi nepavaldūs skaičiai. O vis dėlto jaudina, kai už kiekvieno skaičiaus slypi daugybė žmonių didžiulės pastangos ir likimai. Akivaizdu, kad to meto tarybinė technika toli gražu nebuvo be priekaištų, o supervalstybės didieji kosminiai laimėjimai dažnai rėmėsi žmonių pasiaukojimu, didvyrišku darbu, dažnai reikiama taip ir neįvertintu. Sistema išaugo iš nevertinto vergiško gulagų kalinių ir represuotųjų darbo, geriausi didvalstybės protai buvo sutelkti vadinamose

Aleksejus Jelisejevas pasirengęs skrydžiui į kosmosą

„šaragose“, kur dirbo šviesiausi, bet nuo išorinio pasaulio izoliuoti mokslininkai, inžinieriai, konstruktoriai. Aukso kasykloje, vėliau „šaragoje“ teko dirbti ir represuotajam Sergejui Koroliovui. Jam labai pasisekė, kad į savo „šaragą“ jį pasiėmė garsusis lėktuvų konstruktorius A. Tupolevas. Tarp kitko, pats A. Tupolevas taip pat buvo iš represuotųjų, bet ir jam pasisekė. Kaip ir S. Koroliovui.

Palyginimui. Amerikiečių „Apollo“ skrydžių į Mėnulį programa JAV mokesčių mokėtojams kainavo 24 mlrd. dolerių, kai Tarybų Sąjungos keturiais susproguisiais bandomaisiais aparatais ir nesėkme pasibaigus skrydžio į Mėnulį programa šaliai atsiėjo 2 mlrd. rublių (bent taip teigė TSRS Mokslų akademijos prezidentas akad. Mstislavas Keldyšas, vadintas kosminių programų vyriausiuoju teoretiku).

Iš viso kosminiuose skrydžiuose praleidęs 8 paras 22 val. 22 min. 33 s A. Jelisejevas 1974 m. buvo paskirtas visų pilotuojamų kosminių skrydžių šalyje vadovu, vadovavo 30-čiai pilotuojamų skrydžių į kosmosą. Dirbo ir mokslinį darbą: 1973 m. apgynęs disertaciją įgijo technikos mokslų daktaro laipsnį. 1985 m. iš kosmonautikos perėjo į kitą darbą – tapo mokslinio gamybinio susivienijimo „Energija“ generalinio konstruktoriaus pavaduotoju, o 1986–1991 m. buvo Maskvos Baumano aukštosios technikos mokyklos rektoriumi. Užėmė ir kitas atsakingas pareigas: nuo 1997 m. UAB „Festo“ prezidentas, paskui vadovavo Maskvos energetikos instituto padalinii ir „Festo“ Rusijos skyriaus švietimo paramos fondui.

Konferencijos Vilniuje metu miesto Rotušėje A. Jelisejevas dalyvavo į lietuvių kalbą išverstos savo knygos „Gyvenimas – lašas jūroje“ sutiktuvėse. Nesitikėjo tokio gausaus dalyvių skaičiaus, išskirtinio dėmesio ir tokios susirinkusiųjų šilumos. Ko gero, pirmą kartą pasijuto savo šaknimis ir genais susijęs su Lietuvos žeme, į kurią tris kartus turėjo progos pažvelgti iš kosmoso aukštybių.

negu buvo numatyta, todėl kosmonautas buvo iškeltas į 300 km aukštį. Jeigu stabdymo variklis nesuveiktų ar veiktų nepatikimai, dešimties dienų kosmonautui sugrįžti būtų nepakakę, būtų prirėkę 50. Turimų atsargų gyvybei palaikyti nepakaktų.

J. Gagarino nusileidimas buvo itin sudėtingas. 10 minučių iki jam įskrendant atgal į Žemės atmosferą, kosminis laivas prarado stabilumą, pradėjo netvarkingai sukrotis į visas puses. Tankesnėje atmosferoje prasiždėjo kosmaras: „Vostoko“ išorėje temperatūra pakilo iki 5 tūkst. laipsnių, per iliuminatorių tekėjo išsilydęs metalas.

Galima stebėtis J. Gagarino savitvarda, kurios jam prirėkdavo ir Žemėje. Kai per spaudos konferenciją žurnalistai paklausė, kaip jis nusileido – parašytu ar kosminio laivo kabinoje – pirmasis kosmonautas buvo priverstas išsiskuti nuo tiesaus atsakymo. Jis pasakė, kad Vyriausiasis konstruktorius buvo numatęs abu nusileidimo variantus... Išsifruosime potekstę: Tarptautinė aviacijos federacija būtų užskaičiusi J. Gagarino skrydžio į toli rekordą tik tuo atveju, jei jis būtų nusileidęs į Žemę laivo kabinoje. Tarybų Sąjungai labai reikėjo to rekordo, todėl visuose spaudiniuose buvo rašoma, kad jis nusileido kabinoje. Iš

Apie jį žinome daug daugiau negu apie Kuraičių giminės pradžių. Senelis taip pat buvo Jonas Žmuidzinas (1898–1989), gimęs Keturvalakiuose (Vilkaviškio apskritis), studijavęs teisę Monpelje universitete (Université de Montpellier), vėliau Paryžiaus universitete. Apsigynęs teisės daktaro disertaciją. Nepriklausomoje Lietuvoje dirbo Lietuvos užsienio reikalų ministerijoje. Parašė keletą literatūrinių knygų. Prieš Antrąjį pasaulinį karą iki 1940 m. buvo Lietuvos pasiuntinys Londone darbuotojas. Karo metais Jonas Žmuidzinas su žmona ir sūnumi Jonu Stasiu pasitraukė į Angliją, vėliau persikėlė į Kanadą, kur nuo 1961 m. buvo paskirtas Lietuvos konsulu, vėliau tapo generaliniu konsulu. Mirė 1989 m. Toronte, ten ir palaidotas. 2011 m. į Lietuvos užsienio reikalų ministeriją buvo atvežtas ir perduotas Lietuvos centriniam valstybės archyviui Lietuvos generalinio konsulo Kanadai Jono Žmuidzino kauptas archyvas.

Dabar apie antrą šios giminės atstovą diplomato sūnų Joną Stasį Žmuidziną. Kanadoje jis susipažino su prancūzų kalbe kanadiete Huguette Chabot, su kuria sukūrė šeimą, o 1960 m. studijuodamas Kalifornijos technologijos institute („Caltech“) susilaukė sūnaus Jono, būsimo profesoriaus. Beje, Jonas Stasys Žmuidzinas tapo fiziku teoretiku, 1964 m. apsigynė „Caltech“e mokslų daktaro disertaciją. Dirbo netoli Pasadenos esančiame NASA moksliniame institute – Reaktyvinės traukos laboratorijoje (Jet Propulsion Laboratory).

Į tą patį Kalifornijos technologijos institutą įstojo ir Jonas Žmuidzinas. 1980 m. klausėsi garsiojo Richardo Feynmano bendrosios reliatyvumo teorijos paskaitų. Ką viso pasaulio fizikams sako vien šios aukštosios mokyklos, sutrumpintai „Caltech“ vardas, galima suprasti jau iš fakto, kad šioje aukštojoje mokykloje studijavo arba dirbo net 31 Nobelio premijos laureatas. Palyginkime: milžiniškoje Tarybų Sąjungoje ir mažytėje Danijoje išugdėta vienodai – po 8 įvairių mokslo sričių Nobelio premijos laureatų, Šveicarijoje – 12, o JAV – net 154. Nobelio literatūros premijos laureatų JAV turi 7, Rusija – 5. Yra apie ką pagalvoti.

Bet grįžkime prie Jono Žmuidzino. Baigęs bakalauro studijas į doktorantūrą įstojo Kalifornijos universitetą Berklyje (University of California, Berkeley) netoli San Francisko. Doktorantūros temai pasirinko submilimetrinės astronomijos eksperimentinę kryptį, nors širdis ir linko prie teorinės fizikos. Atsidėjo mikrobangų ir tolimesios infraraudonosios spinduliuotės, dar vadinamos terahercine spinduliuote, tyrinimams. Tai iš tolimesios kosmoso ateinančios informacijos gavimo sritis. Šiam tikslui J. Žmuidzinui teko konstruoti prietaisus, kurių paskirtis buvo fiksuoti submilimetrines bangas lazeriniu heterodininiu spektrometru. Jį teko montuoti NASA skraidančioje Kuiper oro laboratorijoje. Teko kurti ir kitus elektromagnetinių bangų matavimų prietaisus.

Lietuviškų šaknų turintis kosmonautas Aleksejus Jelisejevas ir vienas iš Lietuvos kosmoso asociacijos įkūrėjų Saulius Lapienis A. Jelisejevo knygos „Gyvenimas – lašas jūroje“ sutiktuvėse metu Vilniaus Rotušėje

Kaip vyko nemirtingas Jurijaus Gagarino skrydis?

Profesoriui Jonui Žmuidzinui buvo vos metai laiko, kai Jurijus Gagarinas pakilo į kosmosą ir po 108 skrydžio minučių nusileido. Dabar mus pasiekia įvairi informacija apie šį skrydį, seniau visiškai neprieinama. Kosmoso specialistai nustatė, kad J. Gagarinas turėjo tik 40 proc. tikimybės išlikti gyvas. Startuojant kosminiam laivui „Vostok 1“ nebuvo numatytos avarinės sistemos starto metu. Silpnoji kosminio aparato vieta – stabdymo variklis, o dubliuojanti stabdymo sistema buvo išmontuota siekiant sumažinti svorį. Jeigu būtų sutrikę stabdymo varikliai būtų tekę kliauti Žemės atmosferos stabdymo galiomis. Kadangi kosmonautas turėjo būti iškeltas į 200 km aukštį, tai apskaičiuota, kad aparatas po 10 dienų savaime nukristų stabdomas Žemės atmosferos. Tokiam dienų skaičiui buvo apskaičiuota maisto ir vandens atsarga kosmonautui.

Kaip nutiko iš tikro? Trečioji raketos pakopa veikė 10 sekundžių ilgiau,

tikrųjų jis katapultavosi 7 km aukštyje ir išskleidė parašutą, kurį matė Saratovo krašto gyventojai tuo metu, kai per tarybinį radiją vis dar buvo pranešamos pergalingos žinios apie vis dar besitęsiantį pirmojo kosmonauto skrydį. Beje, pagal apskaičiavimus jis turėjo nusileisti maždaug 100 km nuo Volgogrado (dabar Caricynas).

Nepavydėtina dalia teko Jurijui Gagarinui – ne tik įveikiant skrydžio sunkumus, bet ir atliekant „diplomatinę“ funkcijas. Atviros rusiškos sielos ir pasaulį sužavėjusios šypsenos savininkui tai buvo sunki užduotis. Ne jo gyvybingai natūrai būti gyvu simboliu. Ypač uždarose sistemoje, kurioje toli gražu ne viskas buvo paremta nuoširdumu ir tiesa.

Ko reikia gyvenimo pilnatvei?

Persikelkime į kitą žemyną ir kitą istorinį laiką. Tiesa, tą padaryti nelengva, jeigu norime suvokti gyvenimo realybę ir iš to kylančias pasekmes. Profesoriaus Jono Žmuidzino gyvenimo istoriją, kaip ir Aleksejaus Jelisejevo, reiktų pradėti nuo senelio.

LIETUVIŲ KALBOS IŠDAVYSTĖ TEBEVYKSTA

Aldona PAULASKIENĖ

Ji prasidėjo beveik su nepriklausomybės paskelbimu, kai iš žinia-sklaidos dingio kalbos skyreliai ir kalbos valandėlės. Iš pradžių atrodė, kad tai dar ne išdavystė, o tik kai kurių žmonių nesupratimas to, ką jie daro.

Rimtas išdavystės žingsnis – sumanymas svetimus vardus ir pavardes rašyti originalo kalba. Ir čia jau ne be įtakos iš šalies, nes kodėl latviai dėl svetimų vardų ir pavardžių rašymo turėjo eiti į teismą? Jie teisme laimėjo: gražiai nusistatė sritis, kur būtina rašyti originalo kalba, o kur reikia rašyti taip, kaip tariama. Lietuvoje atsirado tituluotų kalbininkų, nesuprantančių, kad originali svetimų vardų rašyba ir forma nedera prie lietuvių kalbos normų, ir labai skubančių į Vakarus. Tada jau niekas nepadėjo: nei profesoriaus, habilituoto daktaro Vinco Urbučio studija „Lietuvių kalbos išdavystė“, nei aktyvūs humanitarinės visuomenės protestai, nei išsamiausi straipsniai spaudoje, nei raštai vyriausybei su rimtais argumentais ir daugybe žymių žmonių parašų. Visos pastangos gelbėti kalbą nubrauktos vienu sakiniu: *Jie nori grįžti į sovietinius laikus*. Kaip kalbėtis toliau, jei kalbamasi ne vienu pagrindu?

Mus pakeitusioje jaunojoje kartoje neatsirado rimtų kalbos kultūrą puoselėjančių kalbininkų. Todėl daug dirbę kalbos kultūros labai pensininkai dabar tyli ir tik stebi tos išdavystės padarinius. Juk negerai, kai dauguma grožinės literatūros skaitytojų nepajėgia išarti verstinės knygos autorius vardo ir pavardės, kai svetimi vardai nenormaliai užrašomi ir perskaitomi per televiziją ar radiją.

Vėliau teko išskentėti „Naujojo židinio – Aidų“ nemandagius išpuolius prieš kalbininkus, kelusius lietuvių kalbos kultūrą sovietiniais laikais. Nesinori tų bjaurių žodžių kartoti, nes tik lietuvių tautos priešai galėjo sakyti, kad lietuvių kalba skurdi, lyginti ją su dirbtine esperanto kalba ir nematyti knygų lentynose 20 tomų „Lietuvių kalbos žodyno“ (ir kitų – frazeologijos, sinonimų, antonimų, tarmių – žodynų), akademinės tritomos gramatikos, gausių tautosakos leidinių, puikių grožinės literatūros kūrinių... Tarsi tie žmogeliai

iš dangaus būtų nukritę, o ne gyvenę ir mokęsi Lietuvoje.

Norėję paklausti ir Giedriaus Sibačiaus, ir Loretos Vaicekauskienės, ir Antano Smetonos (buvusių gabių savo studentų), kodėl mums negali būti pavyzdys šimtmečiais tobulinama prancūzų kalba ir prancūzų vyriausybės viešųjų užrašų politika; ar didelis dėmesys kalbos kultūrai nuskurdino ją?

Šių metų vasario 10 d. 18 val. 15 min. LRT laidoje „Mokslo ekspresas“ klausėmės Lietuvių kalbos instituto Sociolingvistikos skyriaus vadovės Loretos Vaicekauskienės kalbos. Jos nuomone, lietuvių kalba įeina į šimtųjų kalbų, kurioms negresia joks išnykimo pavojus. O tai, kas prirašinėta ant Lietuvos didžiųjų miestų pastatų, durų, sienų, vitrinų, mūsų visai neveikia. Tai netiesia! Svarbiausia, kad prarandame pagarbą savo kalbai. Palyginkime, kiek populiariosios muzikos grupių sovietiniais laikais rinkosi rusiškus pavadinimus ir kiek dabar renkasi angliškų.

Reikėtų kalbininkams žinoti, kad kalba išnyksta ne tik tada, kai karai ar kokios stichinės nelaimės sunaikina visus ja kalbančius žmones, bet ir tada, kai kraštą ir žmonių protus okupuoja svetima kultūra, kai žmonėms ima rodytis, kad jų gimtoji kalba per menka lyginant su kitomis kalbomis. Kalbos ir mąstymo problemos taip pat vertos kalbininkų dėmesio. Nemąstydamas gimtąją kalbą, žmogus ją užmiršta.

Ilgai dar kalbėsime lietuviškai, bet kokia bus mūsų kalba, jei ja nesirūpiname? Neprižiūrima ir nepuoselejama ji nesunkiai gali virsti tik visokiomis svetimybėmis užteršta buitine kalba, gali prarasti savo potencialą būti aukščiausios kultūros, meno ir mokslo kalba. Dabar nebėra tarmių, iš kurių ji sumenkėjusi kada nors vėl galėtų pasisemti gyvasties, nes vietoj „bakūzių samantotų“ gražiausiose Lietuvos vietose puikuojasi naujų ponų dvarai.

Nesunku pastebėti, kaip į lietuvių kalbą kaišiojami visai neadaptuoti svetimų kalbų žodžiai ir simboliai: *Aprangos 2 hand namai*, „Dėvėti drabužiai“, *Cappuccino tik 4 lt.*, *kava LATTE su kepintais riešutais*, *Jonaičio & (= ir) Petraičio advokatų biuras*; *Jonaičio, Petraičio & co (= ir kt.) bendrovė*. Vienoje tos pačios kavinės vitrinoje matai parašyta *pizza*, o kitoje – *pica*. Viešiesiems

užrašams taip pat turi galioti įstatymai. Niekur kitur tokios netvarkos, kaip Lietuvoje, nėra. Valstybinės kalbos inspekcijos užduotis būtų perskaityti tuos užrašus ir pateikti protingą pasiūlymą *kas, kaip ir kur* turi būti užrašyta, o jau valstybinės kalbos įstatymas (jei toks yra) turėtų užtikrinti, kad būtų įgyvendinta viešųjų užrašų norma.

Iš Loretos Vaicekauskienės kalbos per televiziją atrodė, kad mūsų kalbininkai netiria kalbos, o savo mokslines išvadas remia tik apklausomis, panašiomis į tas, pagal kurias nustatomas politinių veikėjų reitingai. Ji – kalbininkė, ir jai turėtų būti ne vis tiek, iš kurios kalbos ir kokiems žodžiams dabar lietuviai pasirenka sinonimus. Ar tikslinga vietoj tvirtinamosios dalelytės *taip* ir jos funkciją atliekančių prievoksmių *gerai, puiku* vartoti anglų kalbos *o'kay, alright, yes*? Kokia kalbos dalis *super* sakinyje *Mano mama super*, kokia žodžio dalis *super* dūrinuose *supermiestas, superkainos* ir priesagos vedinyje *superinis*? Pagaliau ką sako mūsų socialinės lingvistikos mokslas dėl šių žodžių vartojimo tikslingumo?

Lietuvių kalboje dar gausu taisyti- nų negerovių iš sovietinių laikų dvikalbystės. Štai gripo epidemijos dienomis gydytoja aiškina, kad daugiausia gripas paplitęs *tarp vaikų*, nes vaikai *labiausiai imlūs užkratui*, kai reikėtų sakyti, kad dabar *daugiausia serga vaikai, nes jie lengviausiai užsikrečia*. Tai ar mūsų kalba jau nereikalinga priežiūros, ar galima numoti ranka ir leisti, kad visai nebūtų paisoma kalbėjimo normų? Loreta Vaicekauskienė sako, kad net visokie sandoriai lengviau sudaromi, abiem pusėms kalbant vienodai daryta kalba. Na, jau toks patarimas – nei į tvorą, nei į mieta! Argi negalima ir taisyklingai kalbant kitais būdais (protu, gudrumu, taktika, elgesiu) paveikti pašnekovo? Dažnai galima girdėti, kai žmogus, pats kokį žodį netaisyklingai sukirčiavęs, bet, išgirdęs pašnekovą tą patį žodį kirčiuojant taisyklingai, tuojau pasitauso.

Socialinės kalbotyros specialistai neturėtų tenkintis apklausomis, o ištirti ir įvertinti įvairių socialinių sluoksnių kalbą. Esu tyrusi teisininkų kalbą ir 2004 m. išleidusi monografiją „Teisininkų kalba ir bendrosios normos“. Studijuodama teisininkų kalbą,

nustaciau, kad Lietuvos Respublikos vardu neleistinai prastai surašomi kaltinimai ir nuosprendžiai, kad pačių įstatymų kalba taisyklingesnė ir aiškesnė negu jų komentarų. Tai kam reikalingi komentarai, jei jie tik užtamsina įstatymo esmę? Bet vienu rašiniu padėties nepakeisi, ypač jei nėra net noro keistis. Iš perskaitytos teisinės literatūros sužinojau, kad prancūzų teisininkai labai skiriasi nuo vokiečių. Jie moka savo mintis formuluoti paprastai, aiškiai ir neretai net elegantiškai, kaip ir didieji prancūzų romanų meistrai. Todėl Prancūzijoje teisinis visuomenės išsilavinimas dėl kalbos aiškumo tapęs bendrosios šalies kultūros dalimi (plg. Zweigert K., Kotz H. *Lyginamosios teisės įvadas*. Vilnius, 2001, p. 122).

Esu susipažinusi su Kauno technologijos universiteto socialinių mokslų magistrų darbais (12 metų dėsciau KTU ir konsultavau socialinių mokslų magistrantus). Socialinių mokslų kalbos stebėjimai rodo, kaip giliai į lietuvių kalbą jau įsiskverbusi anglų kalba ne tik pavieniais žodžiais, bet ir visa sakinio gramatinė struktūra, analitinėmis gramatinėmis formomis. Aiškiai matyti, kokia didelė mišrainė rašant apostrofus ir prikabinėjant galūnes prie svetimų pavardžių (dažnai vyras paverčiamas moterimi, o moteris – vyru), kaip žmonėms sunku jau savo specialybės tekstus rašyti gyva lietuvių kalba. Originalūs anglų kalba parašyti socialinių mokslų sakiniai dažniausiai esti labai ilgi. Verčiant juos ir cituojant, nesuaitvarkoma su mintimi, gaunamos beprasmybės ir labai blogas stilius. Padori lietuvių kalba – tik ledkalnio viršūnė, o tai, kas po vandeniu, ko nemato ir nenori matyti šių dienų kalbininkai, kelia nusivylimą.

Kas be ko, mes ne vienas padarome daug įvairių nusikaltimų gimtajai kalbai, bet paskutiniu metu valstybės vyrų raginimas patenkinti lenkų pretenzijas dėl jų pavardžių ir gatvių pavadinimų rašymo originalo forma yra pati skaudžiausia lietuvių kalbos išdavystė. Šiomis dienomis pasitaikė proga pamąstyti apie Lietuvos lenkus. Kuo jie išskirtini iš kitų tautybių Lietuvos piliečių? Lietuvos piliečių dokumentų rašymo įstatymas visiems turi būti vienodas. Juk vardai ir pavardės ne-

kraipomos, jos tik užrašomos lietuvių abėcėlės raidėmis.

Pretenzijos versti į lenkų kalbą vietų ir gatvių vardus nepateisinamos. Tarybiniais laikais, kai visur buvo užrašyta lietuviškai, o lietuviški užrašai transliteruoti rusiškai, Lietuvos lenkai nesirūpino, kad jų gyvenamose vietose visi tokie užrašai būtų išversti ir į lenkų kalbą. Perrašyti pavadinimai kitos abėcėlės raidėmis išlieka tie patys, o verčiant atsiranda kitas pavadinimas: *ul. Zarzeczna* – ne tas pats, kas *Užupio g.*, *Czarny bor* – ne tas pats, kas *Juodšiliai*. Lietuvos lenkai tai turi suprasti ir bent savo gyvenamųjų vietų ir gatvių vardus išmokyti perskaityti lietuviškai. Vietų vardai yra žemės kalba. Visi parlamento nariai ir prezidentai prisiekia, kad gins Lietuvos žemių vientisumą, tepadeda jiems Dievas! Savo žemės vardus pakeitę svetimais, jie bus sulaužę priesaiką.

O dėl valstybinės kalbos... Dabartiniai Lietuvos lenkai ne kokie imigrantai, bet gimę ir augę Lietuvoje. Svetimų kalbų (priklausomai nuo gabumų, noro ir pasiryžimo) galima išmokyti labai greitai. Nesinori aiškintis, kodėl Lietuvos lenkai izoliavosi, užsidarė į savotišką rezervatą taip, kad lietuvių kalba jiems pasidarė tiesiog neįveikiama. Japonė Eiko Sakurai, tik per stažuotes Lietuvoje sugebėjo išmokyti lietuviškai, parašė lietuvių kalbos vadovėlį ir Tokijo universitete dėsto lietuvių kalbą. Ji rašo man laiškus visiškai be klaidų ir giriasi, kad lietuvių kalbos ji moko šimtą studentų. Mat kalba yra ne tik vienos tautos, bet ir viso pasaulio turtas: išnykus kalbai, pasaulis darosi skurdesnis. Mūsų pareiga – išlaikyti lietuvių kalbą gyvą ir savitą.

Lietuvoje lenkiškos mokyklos neuždaromos. Lietuvos lenkams užtikrinta teisė tapti aukščiausiais valstybės pareigūnais, jei kalbės taip, kaip kalba dabartinis energetikos ministras, ir bus tikri Lietuvos, o ne svetimos valstybės piliečiai. Nesinorėtų, kad dėl gerų santykių su kaimynais būtų nueita tautos ir kalbos išdavystės keliu. Labai reikalingi geri santykiai, bet ir kaimynai turėtų pripažinti, kad Vilnius yra Lietuvos sostinė, o Vilniaus kraštas – Lietuva.

LIETUVOS GLOBALINIAI MOKSLAI

Kazimieras RAGULSKIS

Globalinio tipo mokslai Lietuvos sąlygomis yra tie, kurie apima beveik visą valstybės veiklą bei piliečių interesus. Prie tokių mokslų sričių tikėtų priskirti lituanistiką, žmonių sveikatingumą, informacinės technologijas, dinamines sistemas, mokslo „žvaigždžių“ ugdymą.

Didžiuliai fundamentinių ir technikos mokslų pasiekimai verčia pereiti nuo atskirų mokslo sričių diferencijavimo prie integravimo. Iki praėjusio amžiaus antros pusės atskiros mokslo sritys, kaip matematika, fizika, chemija, biologija, technika, medicina, humanitariniai bei socialiniai mokslai ir kt. vystėsi atskirai, mažai kontaktodami tarpusavyje. Nuo XX a. pabaigos atskiros mokslo sritys suartėja, dėl ypač sparčiai besivystančių daug kur yra

bendrų ar artimų atskiroms mokslo sritims teorinių ir eksperimentinių metodų ir priemonių.

Lituanistikos mokslai – lietuvių tautos ir Lietuvos valstybės pagrindas. Remiantis fundamentinių ir technikos mokslų pasiekimais, lituanistikos mokslas – lietuvių kalbos, archeologijos, tautosakos, istorijos, kultūros paveldo ir kiti tyrimai – įgyja realų pagrindą pagrindą dar labiau intensyvėti. Mokslui tenka atlaikyti besivystančios civilizacijos ir globalizacijos iššūkius, todėl privalome atitinkamai reaguoti. Pirmiausia – duoti atkirtį kai kurių jėgų norui ištrinti lietuvių tautos ir valstybės vardą. Reikia pagrįsti tautinės mažumos apibrėžimą. Mat daug kur tautinė mažuma yra tik tokia tautinė grupė, kuri neturi bazinės valstybės. Daugelyje Afrikos šalių sava europiečių kilmės gyventojų mažuma laikoma kolonistų

palikuonimis ir jiems taikomos kai kurios diskriminacijos.

Taip pat turime pagrįsti, kodėl Lietuvai tikslinga orientuotis į asociaciją su Šiaurės valstybėmis. Mažų valstybių asociacija su didelėmis valstybėmis daugeliu atvejų reiškia mažos tautos ir valstybės spartų spartų išnykimą.

Pagaliau kaip galima toleruoti atskirų tautinių mažumų partijas, kurios pasivadina savo tautų vardais?

Reikia skirti tautos ir valstybės juodintojus nuo sveikos ir teisingos kritikos vykdytojų.

Žmonių sveikatingumo mokslas – tai žmonių fizinė ir dvasinė sveikata, kuri turi būti suprantama kaip sveika gyvenama, gera psichologija. Į šią sąvoką turi tilpti siekis atskleisti talentus, tuo pačiu ugdyti piliečius tikrais Lietuvos patriotais, altruistais karjeristais. Būtina kovoti su piktnaudžiavimu alkoholiu,

nikotino ir narkotikų naudojimu, taip pat kovoti prieš apsišaukėlius, gydančius žmones ir platinančius netinkamus šiam tikslui metodus ir priemones.

Informacinių technologijų mokslas, kuris remiasi skaičiavimo technika, fundamentinių mokslų laimėjimais, žaibiškai plinta visur ir tampa galingu pagalbininku visose žmogaus veiklos srityse nuo tikslųjų ir technikos iki humanitarinių, socialinių, menų mokslų.

Dinaminių sistemų mokslas paremtas fundamentinių ir technikos mokslų pasiekimais. Vystosi sparčiai, nes žmonijos veiklos sritys skverbiasi į vis mažesnius ir didesnius išmatavimus bei sverius, į vis mažesnius ir didesnius greičius bei kitus parametrus. Dinaminėmis sistemomis yra laikomos tokios, kurios erdvėje ir laike kinta, juda. Žmonija gyvenime ir moksle visur turi reikalą su dinaminėmis sistemomis,

nes gyvoji ir negyvoji gamta bei dirbtiniai objektai yra nuolatinio kitimo būsenos. Tas galioja ne tik materialioms objektams, bet ir ekonomikoje, žmonių socialiniame gyvenime, žodžiu, visur. Įvairios prigimties dinaminės sistemos turi daug bendrų reiškinių ir savybių. Todėl ši sritis taip pat yra globalinė.

Talentingų žmonių intelektualinis ugdymas tampa vis aktualesnis, nes finizio darbo dalis žmonijos veikloje sparčiai mažėja. Tampa aktualu valstybėje turėti specialistus „žvaigždes“ visose srityse (sporte, mene, chirurgijoje ir t. t.). Ypač aktualu išvystyti talentus iki pasaulinio lygio mokslo žvaigždžių.

Paminėjau keletą mokslo sričių, kurias pagal jų globalų vaidmenį valstybėje reikėtų labiau puoselėti, spartinti visapusišką pažangą.

SKULPTŪRA VAIŽGANTO TIJŪNUI RAPOLUI GEIŠEI

Vytautas RIMŠA,
Svėdasiškių draugijos „Alaušas“ narys,
atsakingas už mokslinę veiklą

Lietuvoje ir užsienio šalyse žinomo rašytojo, vieno iš lietuvių grožinės literatūros pradininkų ir klasikų, liaudies švietėjo, kraštiečio ir kanaaninko Juozo Tumo-Vaižganto gyvenimo būdas ir filosofija, ypač moralinės, dvasinės ir sielovadinės jo nuostatos su giliu kaimo žmogaus gyvenimo pajautimu, jo rūpesčių, siekių ir dorų kaimyniškų santykių suvokimu bei įprasminimu beletristiniuose ir kituose kūriniuose iki šiol nepaprastai žavi bei įkvepia prasingiems darbams visus Svėdasų krašto žmones.

Galbūt dėl to čia iš kartos į kartą yra menamas, gerbiamas bei saugomas ir paties rašytojo Vaižganto atminimas. Kunigiškių kaime iki šiol globojama rašytojo lankyta senoji pradžios mokykla, platų kultūros ir švietimo darbų barą varo Svėdasų krašto (Vaižganto) muziejus, atstatyti gimtajame Malaišių kaime jo tėvų sodybos pamatai, išsaugotas rašytojo bareljefinis paminklas, atkurtas ir pastatytas kadaise čia sunykęs kaimo kryžius... O kur dar kraštiečių jėgomis prie vedančio į buvusių Tumų sodybą kelio pasodinta liepų alėja, teikiamos Vaižganto premijos ir šventės, jau įgavusios apibendrintą Vaižgantinių vardą, Svėdasuose, Kunigiškiuose ar Malaišiuose kasmet rengiami „Vaižganto skaitymai“, šio krašto jaunųjų talentų sambūriai ar kiti, ne mažiau prasingi ir šio krašto gyventojams reikalingi renginiai.

Įdomu, kad atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, kai tradicinę tautinę lietuvių kultūrą, moralę ir papročius neregėtais tempais daug kur ėmė

stelbti turtas ir nešvarūs pinigai, kai per trumpą laiką visuomenėje buvo perrūšiuotos ir devaluotos tikrosios tautos dvasios vertybės, mūsų kraštiečio Vaižganto skelbta moralė ir gyvenimo filosofija tarsi iš naujo atgijo ir pakilo kaip feniksas iš pelenų naujam gyvenimui. Dalis dorų Lietuvos piliečių, ieškodami dvasinės atramos, vėl pasisuko į Vaižganto gyvenimo pavyzdį ir jo kūrybą, kurioje kaip atgaivos šaltinyje ėmė ieškoti tikrųjų gyvenimo vertybių ir atsparos taškų – tų rašytojo įvardytų ir puikiai žinomų žmogaus „dvasios deimantų“. Tad pagarba Vaižganto asmenybei, jo gyvenimo ir bendravimo su žmonėmis būdai, nepakartojamai ir pamokomai jo kūrybai staiga vėl mūsų šalyje ėmė didėti ir plėtotis – panašiai, kaip anos, Pirmosios Lietuvos Nepriklausomybės metais, jam gyvenant Kaune ir retsykiais apsilankant gimtuose tėvų namuose ar nuo vaikystės pamiltuose Svėdasuose. Daug kas čia rašytoją J. Tumą-Vaižgantą ir jo darbus iki šiol mena su didžiule meile, itin vertina jo literatūros, publicistikos ir etnokultūros palikimą.

Ne išimtis šiuo atžvilgiu yra ir prieš penkerius metus Vilniuje susikūrusi Svėdasiškių draugija „Alaušas“. Galbūt todėl, kad iš pat pradžių joje atsirado kraštiečių, nemažai jau pasidaravusių gražinant Vaižganto sodybvietę, turinant vertingais eksponatais (knygomis, straipsniais, autentiškais istoriniais dokumentais ir pan.) Svėdasų krašto (Vaižganto) muziejų, rengiant ar bent patiems dalyvaujant rašytojui skirtuose literatūrinuose renginiuose. Tad neatsitiktinai, susibūrus jiems į minėtą draugiją, dėl Vaižganto palikimo įamžinimo, populiarinimo ir sklaidos kilo nemažai naujų sumanymų. Vienas

Geišė sodybvietėje stoji šalia paminklo Severiutei ir Mykoliukui

jų – draugijos rūpesčiu pastatyti rašytojo sodybvietėje Malaišiuose, netoli Vaižganto biusto jo apysakos „Dėdės ir dėdienės“ veikėjams Severiutei ir Mykoliukui medinę skulptūrą. Nors įgyvendinant šią idėją darbai sekėsi sunkokai, užsipyrimo draugijos nariams užteko ir tikslas 2011 m. rudenį buvo pasiektas. Minėta skulptūra greit susilaukė didelio kraštiečių ir Vaižgantinių svečių dėmesio bei įvertinimo.

Tačiau apetitas, kaip sakoma, ateina bevalgant. Žinomas aktorius, kraštiečių Ferdinandas Jakšys, dar net nebaigus pirmosios skulptūros, ją pavadino „paminklu lietuviškai meilei“ (mūsų tautiniu „Romeo ir Džuljetos“ variantu), o

gerai prinokusi sėklą, rodos, bus kritusi į tinkamą žemę.

Vėliau laikraštyje apie tai didis šio krašto patriotas, Vaižganto muziejaus vadovas, abiejų paminklų statybos talkų dalyvis, gerai čia žinomas žurnalistas Vytautas Bagdonas rašė: „[...] idėjos papuošti Vaižganto gimtuosius Malaišius dar viena skulptūra autorius – veiklus kraštiečių, kultūrininkas ir visuomenininkas, Vilniaus karininkų chorovadovas, „Aidas“ choristas ir choro tarybos garbės pirmininkas Algimantas Indriūnas tvirtino, kad tokia iniciatyva „išplaukė“ iš jo vadovaujamo nevyriausybinio organizacijų: Svėdasiškių draugijos „Alaušas“ ir Vaižganto

giminaičių sambūrio „Ainiai“. Su dideliu dėkingumu pašnekovas atsiliepė apie Anykščių miškų urėdijos urėdą Sigitą Kinderį, Svėdasų girininkijos girininką Donatą Tuską, Svėdasų seniūnijos seniūną Valentiną Neniškį, skulptorių Aleksandrą Tarabildą ir kitus geros valios žmones, kurių geranoriškumo dėka dar viena ažuolinė skulptūra papuošė Vaižganto gimtąjį sodžius („Anykšta“. 2012 m. rugsėjo 13 d., p. 6). Statant paminklą Rapolui Geišei itin daug pasidaravo ir patys jo sumanytojai: Algimantas Indriūnas, tautodailininkas Aleksandras Tarabilda, seniūnas Valentinus Neniškis, jo pavaduotojas Rolandas Pajarskas ir kt.

Montuojant skulptūrą šalia pirmosios, buvo rastas ir tinkamas meninis sprendimas. Anot Vytauto Bagdono, „ši nauja ažuolinė skulptūra buvo sujungta su pernykšte, tad atsirado labai daili meninė kompozicija, kurią autorius, tautodailininkas Aleksandras Tarabilda pavadino „Vaižgantinių arka“.

Ažuolo paminklas Vaižganto veikėjui Rapolui Geišei iškilmingai atidengtas Malaišiuose per Vaižgantines – 2012 m. rugsėjo 22 dieną. Jį palaimino Svėdasų Šv. Arkangelo Mykolo parapijos klebonas kun. Vydas Juškėnas. Paminklo sumanytoją Algimantą Indriūną ir autorių Aleksandrą Tarabildą nuoširdžiai pasveikino ir įteikė rudeninių gėlių Svėdasiškių draugijos „Alaušas“ nariai.

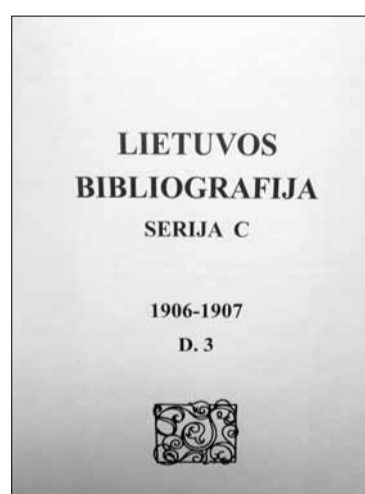
Dabar dvi Vaižganto literatūrinio herojų ažuolo skulptūros, gražiai puošia mylimo rašytojo Juozo Tumo-Vaižganto sodybvietę. Jos dažnai lankomos kraštiečių ir Svėdasų svečių. Toliau čia sklando ir Vaižganto literatūrinio veikėjų parko idėja...

Nauja retrospektyviosios bibliografijos rodyklė

Arida RIAUBIENĖ

Nacionalinės retrospektyviosios bibliografijos aruodai neseniai papildė nauju leidiniu. Vasario 21 d. Litexpo parodų rūmuose vykusioje XIV tarptautinėje „Vilniaus knygų mugėje“ pristatytas Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Bibliografijos ir knygotyros centro leidinys „Lietuvos bibliografija. Serija C: Lietuviškų periodinių leidinių publikacijos, 1906–1907, d. 3“.

Renginį vedusi Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Bibliografijos ir knygotyros centro Nacionalinės retrospektyviosios bibliografijos skyriaus vedėja Virginija Savickienė pastebėjo, kad šis leidinys C serijos eilutėje yra jau 31-asis. Rodyklė skirta išsivijusių periodikos publikacijoms. Leidinį parengė Rasa Adomavičienė, Rimantė Bočenkienė, redaktorė-sudarytoja Irena Jezukevičienė. Viena iš šio leidinio sudarytojų – I. Jezukevičienė apžvelgė C serijos rengimo istoriją ir ypatumus. Ji pabrėžė, kad operatyvų C serijos leidinių pasirodymą stabdė vienodų bibliografinio aprašo taisyklių stoka. 1990 m. priėmus Universalios dešimtains klasifikacijos sistemą (UDK), tapo paprasčiau ir tiksliau sisteminti straipsnius. Tais pačiais metais Nacionalinės retrospektyviosios bibliografijos redaktorių kolegijos posėdyje buvo pritarta tuo metu doc. Osvaldo

Leidinio „Lietuvos bibliografija. Serija C: Lietuviškų periodinių leidinių publikacijos, 1906–1907, d. 3“ viršelis

Janonio iškeltai ir pagrįstai lietuviškų periodinių leidinių publikacijų metrašio leidimo idėjai. Seriją C be Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Bibliografijos ir knygotyros centro bei lituanistikos skyriaus taip pat rengia ir kitos šalies bibliotekos – Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka, Vilniaus universiteto biblioteka, Kauno apskrities viešoji biblioteka. Vilniaus universiteto biblioteka 1991 m. išleido pirmąjį sąsiuvinį, apėmusį 1904 m. publikacijas, vėliau kas keli metai pasirodydavo vienos ar kitos bibliotekos C serijos sąsiuviniai. 1999 m.

Nacionalinės retrospektyviosios bibliografijos redaktorių kolegija svarstė C serijos laikotarpio pratęsimo iki 1927 m. imtinai (iki „Bibliografijos žinių“ pasirodymo) klausimą. Atsižvelgdama į tai, kad kai kurios bibliotekos baigė rengti anksčiau numatytus leidinius arba specializavosi pagal principą (Lietuvos, M. Lietuvos, išsivijusių periodiniai leidiniai) kolegija bibliotekoms persikirsė darbus. Šiandien jau žinome, kad, pvz., Vilniaus universiteto biblioteka yra išleidusi net šešias knygas, skirtas Mažosios Lietuvos periodinių leidinių publikacijoms. Pranešėja pabrėžė, kad periodinių pilnų komplektų paieškos tuometinių Knygų rūmų darbuotojus nukreipdavo net į Varšuvą, Krokuvą ar Sankt Peterburgą.

Leidinio redaktorė-sudarytoja supažindino klausytojus su pristatomo leidinio struktūra. Medžiaga leidiniui aprašyta *de visu* iš 20 pavadinimų periodinių leidinių, leistų JAV ir Škotijoje. Sudarant „Lietuvos bibliografijos“ C serijos rodyklę, buvo susidurta ir su medžiagos atrankos problemomis. Rodyklei atrinkta medžiaga ryškiausiai atspindinti lietuvių išsivijusių visuomeninį, politinį ir kultūrinį gyvenimą, taip pat aprašytos svarbesnės publikacijos, atspindinčios Lietuvos ir Mažosios Lietuvos įvykius. Įrašai, kaip jau minėta, grupuojami pagal UDK. Iliustracijų ir recenzijų aprašai taip pat dedami į atitinkamus šakinius

skyrius. Skyrių viduje įrašai dėstomi autorių arba antraščių abėcėlės tvarka. Aiškinant slapyvardžius, remtasi leidiniu „Lietuviškieji slapyvardžiai“, t. 1–2 (Vilnius, 2004), V. Biržiškos darbais, žinytais, enciklopedijomis, elektroninėmis duomenų bazėmis. Kaip ir visose bibliografinėse rodyklėse, leidinyje pateikiamos pagalbinės asmenvardžių, grožinės literatūros kūrinių ir eilėraščių pirmųjų žodžių, kolektyvų, vietovardžių rodyklės. Pažymėtina tai, kad leidinio bibliografinius įrašus galima rasti Nacionalinės bibliografijos duomenų banke (NBDB).

Išsivijusių spaudos tyrinėtojas, Vilniaus universiteto Knygotyros ir dokumentotyros instituto prof. Remigijus Misiūnas kalbėjo apie šį leidinį kaip apie grožinės literatūros kūrinių. Jis pabrėžė, kad įdomesnių straipsnių antraščių, kurios, pašnekovo nuomone, vargu ar galėtų būti suprantamos skaitytojui, nesigilinančiam į 1906–1907 m. laikotarpį. Pavyzdžiui, 1906 m. „Vienybėje lietuvininkų“ yra straipsnis, kurio antraštė „Lietuvininkams kelti reikia pinigų“. Jame rašoma apie J. Ba-

sanavičiaus sumanymą leisti dzūkišką laikraštį Lietuvoje. Kitas straipsnio, išspausdinto tame pačiame periodiniame leidinyje, antraštės pavyzdys – „Gražios dienos, tikras pavasaris“ (apie laikraščio „Vilniaus žinios“ svarbą) ir daugelis kitų. R. Misiūnas taip pat pabrėžė, kad šio leidinio svarbą išsivijusių spaudos istorijai.

Renginyje dalyvavęs kraštotyrininkas Kazys Misius pastebėjo, kad periodinių leidinių publikacijų bibliografinė rodyklė yra unikalus reiškinys lietuvių kultūroje. Anot pašnekovo, šios publikacijos tarsi politinio, kultūrinio Lietuvos gyvenimo kronika, kurią nėra lengva surasti archyvuose. K. Misius bei vėliau kalbėjęs lietuviškųjų spaudos slapyvardžių tyrinėtojas J. Mačiulis pabrėžė, kad tokio pobūdžio leidinius reikia propaguoti spaudoje, neapsiriboti vien elektronine forma pateiktai bibliografiniai įrašais.

Norėtųsi tikėti, kad šis leidinys pasitarnaus kaip vertingas bibliografijos šaltinis įvairių mokslo sričių tyrinėtojams bei kraštotyrininkams.

Lietuvos mokslininkų laikraščio „Mokslo Lietuva“ projektui „Mokslui, kultūrai, visuomenei“ vykdyti Spaudos, radijos ir televizijos rėmimo fondas 2013 m. skyrė 65 tūkst. Lt.

„Mokslo Lietuvos“ redakcija

PEDAGOGIKA

TOLIMAS IR ARTIMAS

Dr. Vladas Voveris

Elvyra BILIŪTĖ-ALEKNAVIČIENĖ

Pro Tavo pirštus, Viešpatie,
Kaip smiltys srūva laikas.
Pro Tavo pirštus, Viešpatie,
Jis bėga kaip vanduo...

Bernardas Brazdžionis

Šuoliuodamas laikas mums pa-
lieka atminties rojų, kuriame glūdi
praeitis. Belieka stabtelėti dabartyje
ir įsiklausyti į tylą, iškalbingesnę už
žodžius. Mano atodangų kloduose
švysteli vienas auksinio rugsėjo pa-
vakarys Palangoje. Įprastas vakarinis
ritualas – daugybė žmonių: vieni lėtai
žingsniuoja, kiti stoviniuoja, suvienyti
bendro troškimo – palydėti besilei-
džiančią saulę. Taip buvo prieš me-
tus, prieš dešimtmečius, prieš daugelį
metų... Kodėl? Palangos saulėlydžiais
džiaugėsi Maironis, Mikalojus Kon-
stantinas Čiurlionis su žmona Sofija Ky-
mantaitė-Čiurlioniene, kompozitorius
Balys Dvarionas ir daugelis kitų žymių
ir nežinomų žmonių. Žmogus eina į
saulę... Saulė tarsi nukrenta jūros gel-
mėn. Gal tą akimirką žmogus pajunta
savo būties trapumą? Gal ilgesį? Kas
atspės žmogaus širdies virpesius?

Tą atmintinę vakarą mano dėmesį
patraukė inteligentiška pora, išsiskiri-
anti iš judančios margos minios.
Aukštas, tiesus, šviesiai rudu kostiumu
vyras, o jam į parankę įsikibusi
trapi, apsisiautusi mėlyna skara mo-
teris. Jie ėjo lėtai, tyliai šnekučiuo-
damiesi, retkarčiais vyras tarsi pa-
linkdavo į šalia esančią moterį, kažką
tyliai aiškindamas. Atrodė, kad jie
turi kažin kokį tik savo pasaulį, ki-
tiems nežinomą ir nesuprantamą. Kai
priartėjo, tada supratau, kad abiejų
amžius brandus, tik akys spinduliuoja
jaunatviška meile, o jie eina, atsirem-
dami vienas į kitą, į savo gražų rudenį.
Dar maloniau buvau nustebinta, kai
atpažinau prof. Oną Voverienę, kuri
supažindino su savo vyru Vladu. Iš
karto užsimezgė nuoširdus pokalbis.
Prisimenu, kad dr. Vladas Voveris
labai dalykiškai vertino mano knygas,
akcentuodamas temas aktualumą,
stiliaus lengvumą, o svarbiausia, iš jo
žodžių sklido kažin kokia ypatinga
pagarba mokytojui, mokyklai... Taip
gali kalbėti tik tas žmogus, visą savo
gyvenimą pašventęs pedagoginiam
darbui ir įrašęs prasmingus puslapius
pedagogikos istorijoje. Gal todėl ir
prašė, kad nepadėčiau plunksnos?
Tada nesuvokiau, kad dr. V. Voveris
palieka man žodinį testamentą.

Mano rankose V. Voverio kny-
ga „Pedagogo profesija“, už kurią esu
dėkinga jo bendramintei ir žmonai
O. Voverienei. Verčiu knygos puslapius
ir vykdau V. Voverio žodinį testamentą.

V. Voverio knygą „Pedagogo pro-
fesija“ recenzavo pedagogikos mokslų
daktarė M. Lukšienė ir pedagogikos
mokslų kandidatas S. Jankevičius.
Šiandien knygynų lentynos prikrau-
tos daugybės knygų, atspausdintų ant
gražaus, brangaus popieriaus, kieti,
patrauklūs viršeliai, įvairūs formatai.
Deja, kartais išorės grožis apgaulingas,
nes slepia lėkštą turinį, juk nemažai
knygų išleidžia tie, kas turi daug pini-
gų, o knyga reikalinga tik pasipuikuoti
prieš draugus ar pažįstamus; tai tik
daiktas šalia kitų turimų brangenybių;
dažniausiai tokiems autoriams nereikia
nei redaktoriaus, nei korektoriaus, o
apie recenzentus gal nė negirdėję. Tai-
gi, toje daugybėje prašmatniai išleistų
knygų paskęstų kukli V. Voverio knyge-
lė, vargu, ar norėtų kas nors pasidomėti
ir jos turiniu, juk ir dabar mokytojo
profesija nepopuliari.

Atsiverčiu pirmąjį knygos puslapį,
o jame rašytojo Jono Avyžiaus žodžiai:
„Esu vienas iš daugelio, kuris gali iš
visos širdies pasakyti: be Motinos aš
dar turėjau Mokytoją. Ir ne vieną. Jie
buvo paprasti mirtingieji – vieni ge-
resni, kiti blogesni, bet iš jų visų gavau
tai, kas išliko visam gyvenimui kaip
niekur kitur neįgyjamos vertybės“. Šie
žodžiai autoriui tarsi raktas į knygos
turinį, be to, labai subtiliai aplenkta
to meto pagrindinis reikalavimas – cituoti
Leniną, Marksą, Engelsą ir kt. Todėl
kitame puslapyje jis atiduoda privalo-
mą duoklę sovietmečiui, cituodamas
iš Lietuvos KP Centro Komiteto VII
plenumo (1977 m. lapkričio 22 d.) nu-
tariamo „Dėl priemonių toliau stiprinti
partinį vadovavimą liaudies švietimui
respublikoje, remiantis TSKP XXV
suvažiavimo reikalavimais“ vieną sa-
kinį: „Reikia žymiai geriau atrinkti
ir pasiūsti į aukštąsias pedagogines
mokyklas vidurinių mokyklų auklėti-
nius, turinčius polinkį pedagoginiam
darbui.“ V. Voveris sugebėjo iš gausios
plenumo medžiagos išrinkti tokį sa-
kinį, kuriuo pabrėžiama motyvacijos
svarba renkantis mokytojo profesiją,
svarbiausia, kad jaunuoliai turėtų po-
linkį šiam darbui.

Skyrelio „Profesinė pedagoginė
veikla“ pradžioje autorius stengia-
si sudominti skaitytoją pedagogo
profesija: „Matyt, dėl to žmonijos
istorijoje, pradant protoindiška
ir antikios civilizacijomis, didžiausi
protai plačiai domėjosi pedagogi-
niais klausimais, o daugelis jų yra
dirbę pedagoginį darbą, vėliau dažnai
jį vertindami kaip vieną pagrindi-
nių prielaidų tam, kuo jie tapo. Fi-
losofai E. Kantas, G. V. F. Hegelis,
<...>kompozitoriai J. Švedas, E. Bal-
sys, dailininkai A. Žmuidzinavičius,
P. Aleksandravičius, mokslininkai J. Ku-
bilius, P. Brazdžiūnas, J. Laužikas,
A. Gučas, L. Jovaiša ir daugelis kitų
žymių žmonių – buvę mokytojai“ (Vo-
veris, V. *Pedagogo profesija*. – 1983. K.,
p. 4). Autoriaus platus žvilgsnis į
pasaulio ir Lietuvos garsius žmones
žadina susidomėjimą ir pagarbą pe-
dagogo profesijai. Pabaigoje skyrelio
tarsi suformuluota išvada, koks turėtų
būti mokytojas: „Mokytojas turi būti
aukštos dalykinės bei pedagoginės
kvalifikacijos, nes reikia labai racio-
naliai atrinkti mokymo ir auklėjimo
medžiagą, taikyti darbe efektyviau-

sius metodus, dirbti kūrybiškai“ (Ten
pat, p. 5).

Skyrius „Kas penktas studentas –
būsimasis pedagogas“ yra didesnės
apimties už pirmąjį. Jame autorius ap-
žvelgia Lietuvos aukštąsias mokyklas,
kurios rengia pedagogus. Pirmiausia
pasidžiaugia seniausia aukštąja mo-
kykla – Vilniaus universitetu, nes
beveik tris šimtmečius buvo vienin-
telis, be kitų specialistų su aukštuo-
ju išsilavinimu, rengė ir mokytojus
gimnazijoms. Būdinga tai, kad jo ab-
solventas Adomas Mickevičius savo
kelį į pasaulinę šlovę pradėjo mo-
kytoju Kauno gimnazijoje. Autorius
pamini Klaipėdos dvimetį institutą,
o pagrindinį dėmesį skiria Vilniaus
valstybiniam pedagoginiam insti-
tutui (nuo 1945 m., dabar Lietuvos
edukologijos universitetas) ir Šiaulių
K. Preikšo pedagoginiam institutui
(nuo 1955 m., dabar Šiaulių univer-
sitetas), kurie per savo veiklos laiko-
tarpį parengė daugiau kaip 30 tūkst.
mokytojų su aukštuoju pedagoginiu
išsilavinimu. Autorius išanalizavęs
pedagogų kvalifikaciją, dirbančių įvai-
riose šalies vietovėse bei įstaigose,
padaro išvadą, kad rajonų mokyklose
dirba daugiau mokytojų neturinčių
aukštojo pedagoginio išsilavinimo
negu miestų švietimo įstaigose. Pa-
teikta tyrimo duomenų, iš kurių ra-
jonų ir miestų abiturientų daugiausia
ir mažiausiai stoji į pedagoginius
institutus 1978 m. ir 1981 m. Ypač
džiaugiasi, kad pedagogines studijas
renkasi gabūs mokiniai: „1982 m.
stoję į pedagoginius institutus auk-
so medalininkai visi tapo studentais
(priimta 21), o 88 patyrė nesėkmę,
stodami į tradiciškai „madingiausias“
specialybes – mediciną, prekybos
ekonomiką ir pan. 1977–1982 m. į
pedagoginius institutus įstojo daugiau
kaip 100 medalininkų“ (Ten pat, p. 9).

V. Voveris skyrių „Keliai, kurie
atveda“ pradeda Eugenijaus Matuze-
vičiaus eilėraščio strofa apie gyvenimo
prasmę „ir gerai, kad žmogus veržias,
eina, svajoja“, šiais žodžiais tarsi skatina
kiekvieną jauną žmogų rinktis savąjį
kelį. Autorius, remdamasis mokslin-
inko V. Slacionio tyrimais, nustatė
pagrindinius motyvus, kodėl studen-
tai renkasi pedagogines specialybes
studijas: susidomėjimas mokomuoju
dalyku, noras auklėti vaikus, noras
mokyti to dalyko kitus.

Išsamiai pristatytas Vilniaus pe-
dagoginiame institute veikiantis nefor-
malus, nestruktūrinis padalinys Bū-
simojo pedagogo fakultetas, kuriam
nuo 1982 m. vadovavo V. Voveris. Šio
fakulteto pagrindinis tikslas – padėti

sąmoningai ir pagrįstai rinktis pe-
dagogo profesiją aukštesniųjų klasių
mokiniais.

Vienintelis skyrius knygoje yra
pavadintas klausiamuoju sakiniu „Pe-
dagoginis pašaukimas – talentas?“ Gal
taip autorius palieka erdvę skaityto-
jui – susimąstyti, ieškoti atsakymo,
koks turi būti mokytojas. V. Vove-
ris šią temą gvildena remdamasis
įvairiausių asmenybių ar jų kūrybos
pavyzdžiais: V. Mykolaitis-Putinas,
V. A. Mocartas, A. Makarenka ir kt.
Mano dėmesį labiausiai patraukė
mokslininkės I. Ovčnikovos, kuri
dar būdama jauna mokytoja, anali-
zavo pedagoginio darbo procesą ir
suformulavo tokią išvadą: „Paradok-
sas, kad tarp romantiškų retai kada
minima romantiškiausia mokytojo
profesija. Juk čia tenka įveikti netikė-
čiausias kliūtis. O kiek neištirtų kelių,
paslapčių, impulsų kūrybai! Niekas
čia nesikartoja. Viską reikia naujai
atrasti. Tu ir aukso ieškotojas, ir gydy-
tojas, ir artistas, ir menininkas. O jau
puoselelėjantiems rašytojų svajonę, kuo
gi dar būti: iki širdies gelmių pažintas
žmogus – gatavas romanas, kiekvie-
na diena siužetas novelei“ (Ten pat,
p. 17). Prasmingai pasakyta. Vertėtų
tai žinoti aukštesniųjų klasių moki-
niams, besirenkantiems profesiją, ir
mokytojams, ypač viskuo nusivylu-
siems. Taigi ir gūdžiam socializme
būta šviesulių. Ir tamsoje yra šviesos.

„Pedagogo asmenybė“ labai ar-
timas, ką tik aptartam skyriui. Jame
V. Voveris suformuluoja pagrindinius
mokytojo charakterio bruožus: valia,
iniciatyvumas, reiklumas estetiniai
jausmai, teisingumas, optimizmas ir kt.
Autorius kiekvieną mokytojo bruožą
pakomentuoja, remdamasis didžiųjų
žmonių teiginiais, rašytojų kūrinių
fragmentais, savo arba kolegų peda-
goginės patirties pavyzdžiais.

„Bendrieji ir pedagoginiai gebėji-
mai“, „Komunikacinė veikla“, „Organi-
zacinė veikla“, „Konstrukcinė veikla“ –
šie nedidelės apimties skyreliai parašyti
publicistiniu stiliumi. Autorius, va-
dovaudamasis savo ir kitų mokytojų
darbo patirtimi, atskleidė, kokių ge-
bėjimų reikia pedagogui organizuojant
ir planuojant veiklą, bendraujant su
mokiniais ir jų tėvais.

Skyriuje „Apie profesinės peda-
goginės veiklos objektą, rezultatai,
priemonės ir sąlygos“ V. Voveris re-
miasi Drogobyčo pedagoginio insti-
tuto mokslininkų S. Kondratjevės,
I. Rapoporto ir Tokarskajos atliktu
tyrimu, iš kurio paaiškėja, kad že-
mesniųjų klasių mokiniai daugiausia
vertina mokytojo asmenines savybes

(gerumą, teisingumą), vyresniųjų kla-
sių – dalykinę erudiciją, mokėjimą
įdomiai, suprantamai dėstyti. Šiame
skyriuje autorius analizuoja specia-
lybes pagal veiklos objektą ir nustato,
kad „sudėtingiausias yra pedagoginės
veiklos objektas.“

Knygos pabaigoje yra „Priedas“ –
tai iš to meto laikraščių („Tarybinis
mokytojas“, „Tiesa“) ir žurnalų („Šei-
ma“, „Tarybinė moteris“) išrinkti la-
koniški, nuotaikingi pasakojimai apie
vaikus, tėvus ir mokytojus. Po sudė-
tingesnių situacijų autoriaus pateiktos
užduotys ar klausimai, į kuriuos atsa-
kymo turėtų ieškoti suaugusieji, jais
galėtų pasinaudoti klasės auklėtojai,
spręsdami įvairias problemas.

Užverčiau paskutinį knygos pus-
lapį. Nuo knygos pasirodymo šiemet
sukanka trys dešimtmečiai. Per tą
laiką įvyko didelių pokyčių istorijoje
ir žmogaus gyvenime. Gal per didžiulį
bibliotekų valymą nuo socializmo
atgyvenų V. Voverio „Pedagogo pro-
fesija“ atsідūrė sąvartynė? Be reikalo.
Autorius sugebėjo labai minimaliai
atiduoti duoklę savo laikmečiui, kad
knyga išvystų dienos šviesą. Tačiau
joje išsamiai išanalizuoti reikalavimai
pedagogo asmenybei, pedagoginiai
gebėjimai, pedagoginių specialybių
pasirinkimo motyvai ir kt., tuo galė-
tų pasinaudoti nūdienos mokiniai ir
mokytojai, o tyrimo duomenys apie
pedagoginių specialybių pasirinkimą
pagal miestus ir rajonus, profesijos
pasirinkimo motyvai, manau būtų
vertingi tiems, kurie norėtų atlikti
lyginamąją analizę, kodėl šiuo metu
mokiniai renkasi pedagogines specia-
lybes, kokie motyvai nulemia pasirinkimą
ir kt.

Drįstu teigti, kad V. Voveris vienas
tų žmonių, ejęs prieš savo laiko vėją.
Todėl perskaičiusi jo knygą, pasiju-
tau tarsi pasikalbėjusi su labai artimu
žmogumi apie abiemis rūpimus, labai
svarbius dalykus. Ir visiškai nesvarbu,
kad dr. Vladas Voveris jau buvo išleidęs
savo brandžiausius kūrinius, kai prasi-
dėjo mano kūrybinis proveržis, nes tik
tada atėjo mano laikas. Jis savo knygoje
tyrinėja aktualias pedagogikos proble-
mas, kurios amžinos kaip žmonija, apie
tai liudija ir arkivyskupas M. Reinys:
„Auklėjimo problemas yra senos kaip
pati žmonija, bet kartu ir naujos, nes
nuolatos kinta gyvenimas, nors patys
auklėjimo pagrindai ir dėsniai yra tie
patys“. Suvokiant šių žodžių prasmę,
nelieka abejonių, kad dr. Vladas Vo-
verio knyga „Pedagogo profesija“ turi
išliekamąją vertę.

NELENGVI KALBOS DALYKAI

Jonas KLIMAVIČIUS

I
Lietuvą pasiekė prieš 55-erius me-
tus atsiradęs terminas *egodokumentas*
(Mokslo Lietuva, 2013, Nr. 3 (491),
p. 1–3). Tai dienoraščiai, atsiminimai,
autobiografijos, laiškai ir panašūs pri-
vatūs tekstai, kuriuose „įvykiai, emoci-
cijos, džiaugsmas ir rūpesčiai atsiveria
iš egocentrinės „aš“ (ego) perspekty-
vos“ (2). Jei tai yra *dokumentotyros*
dalykas, tai pagrindinis dėmuo – *do-
kumentas* ne tik neklūptų, bet būtų
net labai motyvuotas – tiksliai orien-

tuojantis. Žinoma, vok. *Selbstzeugnis*,
lenk. *samoświadectwo* ir pranc. *écrits
du for privé* rodo ir kitokias įvardijimo
(nominacijos) galimybes – pažymint
gyvenimo, asmens privatumą (bet gali
klaidingai orientuoti – kad tie raštai yra
privati nuosavybė) ar pasitelkiant savos
kalbos – ne tarptautinės – priemones.
Bet mechaniškai negalima – *mano
liudijimas* yra visai neterminiškas, *sa-
viliudijimas* ydingas darybiškai – ne-
turi pamatinio žodžio, nes *saviliudyti*
negalimas. Be to, *liudijimas* yra žino-
ma oficialaus dokumento rūšis, dar ir
teismo terminas.

Žodžių su dėmeniu *ego-* nėra
gausu – *egocentrizmas*, *egocentrikas*,
egocentriškas, retas *egoteizmas* filoz.
„savęs laikymas dievu“ (Tarpt. ž. žo-
dynas, 2001) ar tik „per didelis savęs
vertinimas“ (Tarpt. ž. žodynas, 1936),
egofuturizmas „XX a. 2 dešimtmečio
rusų futurizmo atšaka, <...>“ (Tarpt. ž.
žodynas, 2001). Bet šis dėmuo savitas
psichologijai – *egopsichologija* „viena
psichoanalizės krėpčių. <...> analizuo-
ja kaip Ego kontroliuoja potraukius,
reguliuoja asmenybės santykius su

Kur yra TVARKA, ten bus ir PAŽANGA

EUROPOS ŽEMĖS ŪKIO FONDAS KAIMO PLĖTRA: EUROPA INVESTUOJA Į KAIMO VIETOVES PROJEKTA REMIA LIETUVOS RESPUBLIKA

„Biomasės kaip atsinaujinančio energijos šaltinio panaudojimo biokuro gamybai inovacinės praktikos sklaida“ – šį projektą vykdo asociacijos „Slėnis Nemunas“ viena steigėjų – Lietuvos biomasės energetikos asociacija „Litbioma“. Kaip šiame projekte dalyvauja VšĮ „Agroanalitinis centras“, kalbamės su šio centro steigėju dr. Donatu STANIKŪNU.

Mokslo Lietuva. Gerbiamas, pone Donatai, koks vaidmuo tenka VšĮ „Agroanalitinis centras“ vykdančiam projektą, skirtą biomasės panaudojimui biokuro gamybai?

Donatas Stanikūnas. Mūsų funkcija – organizuoti ir vesti lauko dienas, seminarus ūkininkams ir kitiems mokymų dalyviams, norintiems užsiimti biomasės auginimu ir paruošimu biokuro gamybai. Tenka rūpintis metodine medžiaga, sutelkti tai tamsi tinkamus dėstytojus. Bandome įvertinti sėkmingesnius regionus, kur šie mokymai geriau rengiami ir kur gal vertėtų telkti daugiau klausytojų. Svarbiausia – organizuoti mokymų klausytojus.

ML. Pradėkime nuo dėstytojų. Kaip juos parenkate?

D. Stanikūnas. Telkiamės pirmiausia panašiose srityse dirbančius aukštųjų mokyklų dėstytojus. Geriausias atvejis, kai mokslininkas turi patirtimo dar ir praktikoje: atlieka eksperimentus, vykdo laboratorinius ar lauko tyrimus. Visa bėda, kad tokių Lietuvoje nėra daug, bet vieną kitą pavyksta mokymams pasitelkti. Vienas iš ryškesnių – dr. Kęstutis Navickas, A. Stulginskio universiteto Agroenergetikos katedros vedėjas. K. Navickas turi biodujų laboratoriją, reaktorių ir gali iširti, kokias norimas statyti biojėgaines labiausiai apsimoka statyti – naudojant atliekas ar energetinius augalus. Tai specialistas, kuriuo galima pasikliauti.

Dabar visose veiklose reikalaujama kokybės. Tas pats ir su mokymais,

mūsų rengiamais seminarais. Jei tik mažiau pavykęs renginys, tai renkantis naują klausytojų grupę, tuoj pat išgirsti: „O kas dėstys?“ Jeigu tik dėstytojas turi mažesnę pasisekimą, grupė gali ir nesusidaryti. Pats gyvenimas atrenka dėstytojus. Žmonės nori gauti jiems reikalingų ir praktiškų žinių.

ML. Į ką projekto vykdytojai telkia dėmesį, į kokią biomasę?

D. Stanikūnas. Šiame projekte nagrinėjamos trys biokuro rūšys: biokuro iš šiaudų, iš energetinių gluosnių ir iš natūralių pievų žolių. Kalbant apie biokuro gamybą iš žolių, daugiau dėmesio kreipiame į apleistas pievas, norime parodyti, kaip jose augančias žoles galima panaudoti biokuro gamybai. Stengiamės perteikti ūkininkams patirtimą: kiek galima gauti energetinių augalų masės iš hektaro ir kiek iš turimų pievų augalų galima pagaminti biodujų, kokius augalus ilgainiui reikėtų kultivuoti tose pievose. Labai praktiški dalykai. Stengiamės seminarus ir lauko bandymus rengti tuose ūkiuose, kur būtent tokia žaliava ruošiamas biudžiams gauti.

ML. Apie kokią natūralią žolę ar augalus kalbate?

D. Stanikūnas. Norima išaiškinti, kaip iš natūralių pievų (nenaudojamų žemių) galima gauti tam tikrą naudą. Tada lyginama su kitų energetinių kultūrų auginimo teikiama nauda.

ML. Pripažinkite, kad save gerbiantis ūkininkas dirvonuojančių laukų nepalieka, nebent ypatingais atvejais. Todėl jiems gali būti nelabai aktualus aptariamasis projektas.

D. Stanikūnas. Tai tik vienas iš būdų, kaip tokias apleistas pievas panaudoti, iš biomasės pagaminti dujas. Ir kultūrinis augalus, ir apleistas pievas tam reikalui galima protingai panaudoti. Visa tai perteikiama seminaruose ar lauko dienose, kur supažindinama ir su atitinkamų įrenginių naudojimu. Ūkininkams tai naudinga patirtis: išgirdę, kas bus nagrinėjama, mielai dalyvauja. Jei kuriam neaktualu, tai ir neužsirašo. Taip savaime atsiranka žingėdesni, besidomintys naujomis galimybėmis žmonės.

ML. Apie kokio dydžio lauko ar pievų plotus kalbame? Ar biomasės iš tokių pievų gavybos tyrimai Lietuvoje daryti?

D. Stanikūnas. Dabar brangus transportavimas. Jei tenka važiuoti toliau, gelbsti tik didesnis biomasės kiekis. Iš atokesnių plotų žolę vežti iki biojėgaines nuostolinga. Koku atstumu apsimoka transportuoti žolę iš natūralių pievų specialūs tyrimai

VšĮ „Agroanalitinis centras“ steigėjas dr. Donatas Stanikūnas interviu metu

nedaryti. Tačiau galime spręsti pagal atliktus tyrimus su šiaudais. Nustatyta, kad rekomenduojama transportuoti ne daugiau nei 50 km. Yra atlikti tyrimai, kokią žolę labiau apsimoka auginti, kiek kokia žolė duoda biomasės. Apsimoka sėti aukštos žolės rūšis – vikšvas, daugiametės svirdres, šunažoles, avizoles, nendrinis eraičinūs; aišku, kukurūzus, taip pat kanapes. Beje, Europos Sąjungos reglamentai kanapes auginti leidžia. Jau vien nušienavus piktžoles ir pagaminus biodujas būtų daugiau naudos negu nieko nedarant ir leidžiant piktžolėms plėstis.

ML. Kaip vertinate pačių klausytojų, ūkininkų motyvaciją?

D. Stanikūnas. Jie pakankamai motyvuoti. Informacijos apie potencialius klausytojus ieškome per įvairias organizacijas – vietinius žemės ūkio skyrius, ūkininkų organizacijas ir t. t. Gaila, kad negalime pasinaudoti duomenų bazėmis, adresais, telefonais, nes tai traktuojama kaip asmens duomenų apsauga.

ML. Turite įvairaus darbo patirties. Kaip apibūdintumėte tipišką mūsų laikų ūkininką? Kas tai – buvęs kolūkietis, o gal prie tėvų ir senelių žemės grįžtantys miestietis?

D. Stanikūnas. Reiktų gerai pagalvoti, koks žmonių tipas vyrauja. Man regis, vyrauja vidutinio amžiaus ir jaunesni norintieji dirbti žemę. Bent jau man vyresnio amžiaus ūkininkų tenka sutikti mažiau. Daugiausia tai atėję nauji žmonės, nors yra ir sugrįžusių prie žemės. Bijau, kad niekas tų procentų nėra rinkęs ir tų ūkininkų tipišką portretą nesudarinėjo, tad nėra paprasta apibūdinti.

ML. Vadinas, tie žmonės tiki Lietuvos ateitimi, nes be tikėjimo sunku būtų grįžti prie žemės.

D. Stanikūnas. Padėtis keičiasi į gera. Prisiminkime, kaip nepriklausomybės pradžioje vargo ūkininkai. Ne paslaptis, kad žemdirbiai visados truputį perlenkia dėl savo sunkumų, bet Europos Sąjungoje vis dėlto pakankamai stabilios bent jau ūkininkavimo sąlygos. Labai veiksmingai padeda išmokos.

ML. Padedate, bet neleidžia vienosdomis sąlygomis konkuruoti su ES šalių senbūvių ūkininkais.

D. Stanikūnas. Žinoma, mūsų ūkininkai gauna daug mažesnes išmokas. Bėda ta, kad mes ir ES ne visada pateikiame duomenis apie savo tikrąsias išlaidas ir darbo sąnaudas. Kai palyginame su kitomis šalimis, paaiškėja, kad mūsų ūkininkų mažiausios

išlaidos, o tikrovė kitokia. Mes kai ko neparodome ir todėl nukenčiame. Ne paslaptis, kad kai kurie ūkininkai savo pagalbininkams kartais moka be sutarčių – „juodai“, tada ir parodyti savo tikrųjų išlaidų negali. Ūkininkai bando suktsi, kaip jiems šiandien geriau, ir giluminių pasekmių ne visada suvokia.

ML. Tęsti kolūkinės tikrovės įpročių Europos Sąjungoje nebeįsėina, o mentaliteto taip greit nepakeisi.

D. Stanikūnas. Šalies mastu nukenčiame, kai galvojama tik apie vienadienį naudą sau.

ML. Kaip ūkininkus pasiekia informacija apie Jūsų su kolegomis atliekamą projektą?

D. Stanikūnas. Apie mokymus skelbiama internetinėse svetainėse: programos „Leader“ ir žemdirbių mokymo metodikos centro – www.zmmc.lt; mūsų svetainėje – www.agroac.lt. Per ūkininkų organizacijas siunčiame informaciją tiesiogiai ūkininkams. Darome ir visokių eksperimentų. Duodame skelbimus į laikraščius, bet didesnio efekto nesulaukiame. Tada rodome išradimų: mėginame rasti ta tema besidominčių žmonių. Per juos sužino vienas kitas kaimynas. Duodame skelbimus į įvairias mokyklas, rajonų seniūnijas, kur lankosi jaunimas. Informaciją siunčiame internetu ir prašome, kad seniūnai ar mokyklų vadovai išskabintų žinias viešose vietose. Taip tas seminarų ir lauko dienų grupes suformuojame. Turiu pripažinti, kad su veiksminga informacijos sklaida ūkininkams sunkumų iškyta.

ML. Dar nėra mados, kad patys ūkininkai atsivertę Slėnio „Nemunas“ tinklalapį ir ieškotų jiems naudingos informacijos?

D. Stanikūnas. Turime suprasti ir ūkininkus, kurie neturi ir to laisvo laiko naršyti internete. Man patiko tvarka Vokietijoje, Tiuringijos žemėje. Ten nuo seno nustatyta: visi ūkininkai privaloma tvarka turi dalyvauti mokymuose žemės ūkio mokyklose. Jos praveda mokymus ir taip išsilaukia, kelia ūkininkų kvalifikaciją, rengia stažuotes. Jauni ūkininkai lanko vienus kursus, pagyvenę – kitus. Už tai iš valstybės gauna finansavimą, o ūkininkai naudingos informacijos. Yra sistema, per kurią diegiamos ir naujovės, supažindinama su kintančiais reikalavimais. Valstybėje turi būti tvarka, su ja ateina pažanga. Esu tikras, kad pamažu ir mes prie tokios tvarkos prieisime.

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

KOSMOSAS IR KAI KURIE LITUANISTINIAI AKCENTAI

■ Atkelta iš 7 p.

Podoktorantinę stažuotę J. Žmuidzinas atliko Ilinojaus universitete Urbana-Champaign, o 1989 m. vasarą gavo pasiūlymą įkurti savo laboratoriją „Caltech“. Taip nuo 1990 m. J. Žmuidzinas grįžo į vietą, kurioje prasidėjo jo studijos, žengti pirmieji žingsniai į mokslą. Dabar jis yra to paties „Caltech“ fizikos profesorius, reiškiasi kaip astrofizikas, kosminių objektų skleidžiamo spinduliavimo tyrinėtojas.

Kita jo tyrimų kryptis – milimetrinių, submilimetrinių ir tolimojo infraraudonojo spektro bangų detektorių panaudojimas antžeminėse ir kosminėse laboratorijose. Su savo tyrimų grupe kuria naujus elektromagnetinės spinduliuotės detektorius, kurių veikimas grindžiamas superlaidiniu atsaku į elektromagnetinę spinduliuotę. Registruoja diapazoną nuo submilimetrinių iki rentgeno

Jurijus Gagarinas – pirmasis pasaulyje kosmonautas ir Tarybų Sąjungos kosminės programos vyriausiasis konstruktorius Sergejus Koroliovus

bangų. Šiemet Čilėje, Andų kalnuose pradėta statyti išpūdingame teleskope CCAT bus įmontuota ir lietuvių Jono Žmuidzino sukurta matrica, kuri naudojama submilimetrinių bangų registravimo prietaise. Jis bus taikomas registruoti taip pat Visatos tamsiosios masės dalelėms. Kol kas tai hipotetinės dalelės, nors kas žino, gal tarp jų atradę bus ir lietuvių pavardė.

Paminėjome tik kelis reikšmingesnius J. Žmuidzino darbus „Caltech“, bet jis taip pat yra ir NASA Reaktyvinės traukos laboratorijos vyriausiasis technologas. Labai atsakingos pareigos, ir galima tik stebėtis, iš kur atsiranda jėgų ir laiko darbui „Caltech“, jei ke-

turias dienas per savaitę tenka dirbti pagal NASA užduotis, ir tik viena lieka „Caltech“.

Dar pasakysime, kad darbas neaitima iš Jono Žmuidzino realaus gyvenimo: jis turi gražią lietuvišką kalbančią šeimą – žmoną Viliją (mergautinė pavardė Mickevičiūtė), dukras Reginę, kuri studijuoja mechaninę inžineriją Niujorke, ir Liną, dar moksleivę, lankančią tą pačią šeštadieninę lietuvišką mokyklą, kurią lankė jos sesuo Regina ir tėvelis Jonas Žmuidzinas. Ko dar reikia gyvenimo pilnatvei.

Gediminas Zemlickas

NELENGVI KALBOS DALYKAI

■ Atkelta iš 10 p.

aplinka. <...>“ ir *egotranscendencija* „savojo aš ribų išnykimas, susilieji- mas su kitais, persikūnijimas. <...>“ (Psichologijos žodynas, spec. red. Rimvydas Augis ir Rimantas Kočiūnas, 1993). *Egodokumentika* turbūt bent kiek siejasi su *egopsichologija*. Bet jei turi ryšį su *autobiografinė raštija* (3), galima siūlyti svarstyti ir kitą varian- tą – *autodokumentas*. Sandas *auto-* yra dažnesnis, be to, sistemini – sudaro priešpriešą su *alo-* „kitas“: *autochoras* „augalas, pats platinantis savo sėklas ir vaisius“ – *alochoras* „augalas, kurio vaisius platina vėjas, vanduo, gyvūnai, žmonės“, *autochtonas* – *alochtonas*, *autogamija* – *alogamija*, *autogeninis* – *alogeninis*, *autonimas* – *alonimas*, *autosoma* – *alosoma*. Gal bus reikalingas ir *alodokumentas*?

Taigi terminas *egodokumentas* kalbiškai galimas. Semantiškai siste- miškesnis būtų *autodokumentas*. Ta- čiau sąvokų ir terminų sistema yra tos srities specialistų – *dokumentotyrimin- kų* – reikalas.

Turint tokią progą pravartu tarti žodį, kaip kalbininkui terminologui atrodo tų specialistų kalbininkavimas.

Jie apie savo terminus gali spręsti tik kaip specialistai – jų kompetencijai priklauso sąvokos turinys ir apimtis, sąvokų sistema, termino dalykinis tikslumas. Bet gramatinis ir darybos taisyklumas, žodžio semantika – kalbininkų kompetencijos dalykas. Ir specialistai šito galėtų, net turėtų pramokti, bet tam pirmiausia būtinas gyvas kalbos jausmas, o specialistai vie- toj jo dažniausiai puola prie logikos ir noriai kalba iš kepurės. Tai labai plinta. Nekvalifikuotą beatodairišką kišimąsi į kalbos dalykus vadina kalbininkavimu. Terminas *egodokumentas* svarstybo- se „Mokslo Lietuvoje“ randu tokius kalbininkavimo pavyzdžius: *sąvoka neprieštarauja lietuvių kalbos normoms: sandūros galimos iš dviejų tarptautinių žodžių; egodokumento terminas pakan- kamai aiškiai apibrėžia <...> požiūrį į egodokumentus.* – Sąvokos yra logikos dalykas ir su kalbos normomis jokio ry- šio neturi – norminami terminai, o ne sąvokos. Kol terminas dar svarstomas, tik pradėdamas vartoti, netikslu sakyti, kad neprieštarauja normoms, nes nor- mos dar nėra, o naujas terminas gal tik nesikerta su dėsniais ar polinkiais, yra būdingas arba ne. *Egodokumen- tas* mums yra skolinys, o ne lietuvių

kalbos dūrinys (sudurtinis žodis), be to, terminas *sandūra* čia seniausiai nevertojamas. Terminas neapibrėžia nieko, juoba požiūriu – priešingai, ter- minas turi turėti savo apibrėžtį, o jis pats įvardija sąvoką. Čia prisimeta dar vienas negerumas *į v a r d y k i m e, k a j i s* [terminas] *apibrėžia.* – *Į v a r d i j a* ir *a p i b ū d i n a d i e n o r a š č i u s, a t s i m i n i m u s, ...* Norėta pasakyti: *Pasakykite, ką terminas apima.* Atsakant reikia ne *įvardyti*, o *išvardyti*. Labai netiksliai, nesuprantamai vartojamas žodis *susijęs: su visomis šiomis sritimis susiję tekstai (pvz., testamentai) (2); tai labai įdomūs tyrimai s u s i j e s u įvairiomis disciplinomis ir studijomis (3).* Žodis darosi tiesiog beprasmiškas. Yra *kalbos, psichologijos tyrimai*, o ne *tyrimai, susiję su kalba, psichologija.* Anksčiau pa- razitas buvo *liečiantys*, dabar – *susiję...*

II

Kitu atveju nusikalbininkavimu nuo paties koto – pateiktas netikras kal- bos faktas: *Ir kažkas į Kintus atgabeno vasarinių rugių, kuriuos žmonės pradėjo vadinti atodaigiais* (Mokslo Lietuva, 2013, Nr. 3 (491), p. 5). Vasa- rinių rugių pavadinimų yra keletas, kiekvienas turi savo arealą (vartojimo

plotą). *Atodaigiai* yra, bet ne nuo Kintų, o nuo Tauragnų, ir visai ne „vasariniai rugiai“, o „ledų išmušti ar gyvulių iš- trypti ir vėl ataugę javai“ (Lietuvių kal- bos žodynas, t. 1, II leid., 1968), tačiau šio žodyno I leid. (1941) šio žodžio nėra. Greičiausiai čia yra per neapdairumą įdėtas vienos kūrybingos žodžių rinkė- jos sugalvotas individualus naujadaras. Nieko nepasakysi – motyvacija aiški („vėl ataugę“). Tačiau pavasarį, žąsimis išskridus, dygę ir nenulesti želmenys juk nėra „vėl ataugę“!

Eikime prie tikrų kalbos duomenų. „Vasariniai rugiai; vasariai, vasaručiai“ yra *atodaigiai* (Smalininkai, Girkalnis), *atuodaugiai* (Smalininkai, Lekėčiai, Vi- šakio Rūda, Kazlų Rūda), *atuodogiai* (Klaipėda, Švėkšna, Raudėnai, D. Poška, F. Sragys), *atuodugiai* (A. Juška, A. Ka- šarauskis) ir *atariečiai* (Balbieriškis), *atuorečiai* (Gervėčiai, Nemunaitis, Birš- tonas, Ukmergė), *atuoriečiai* 1. (Lazū- nai, Varėna, Alanta, Deltuva, Dusetos, Apsas), *atuoriečios* (A. Juška), *atuoretis* 2. (Daugėliškis, Ukmergė). *Atuoriečiai* 2. yra „vasariniai kviečiai“ (A. Kašaraus- kis, J. Šlapelis), 3. „vasarojus“ (Pašviti- nys, K. Sirvydas, L. Ivinskis), *atuoretis* 1. „vasarojus; vasariniai javai, išskyrus vasarinius rugius ir kviečius“ (Meš-

kuičiai, Šiauliai, Joniškis, Skaisgirys, Stačiūnai, Kairiai), *atorėtis* – tik „vasa- rojus“ (Linkuva, Meškuičiai). Tokie yra didžiojo žodyno duomenys. *Atuo-* yra kitas *ato-* kaitos variantas, *ato-* čia mažai kur išlaikytas – tik *atodaugai*, o *at-* turi *atolas* (šaknį etimologai giminiuoja su latv. *at-āleties* „atgyti, atsigauti“, got. *alan* „augti“, lot. *al(esc)ere* „augti“, liet. *tal-okas* „užaugęs, subrendęs“). Šak- nies *-daug-/-duog-* balsių kaita neturi nieko bendro su *-dyg-/-daig-*, o yra visai kitos kilmės ir semantikos – plg. *degti* 10. „labai šildyti, kaitinti“ (apie saulę), got. *alan* „augti“, lot. *al(esc)ere* „augti“, liet. *tal-okas* „užaugęs, subrendęs“). Šak- nies *-daug-/-duog-* balsių kaita neturi nieko bendro su *-dyg-/-daig-*, o yra visai kitos kilmės ir semantikos – plg. *degti* 10. „labai šildyti, kaitinti“ (apie saulę), got. *alan* „augti“, lot. *al(esc)ere* „augti“, liet. *tal-okas* „užaugęs, subrendęs“). Šak- nies *-daug-/-duog-* balsių kaita neturi nieko bendro su *-dyg-/-daig-*, o yra visai kitos kilmės ir semantikos – plg. *degti* 10. „labai šildyti, kaitinti“ (apie saulę), got. *alan* „augti“, lot. *al(esc)ere* „augti“, liet. *tal-okas* „užaugęs, subrendęs“). Šak- nies *-daug-/-duog-* balsių kaita neturi nieko bendro su *-dyg-/-daig-*, o yra visai kitos kilmės ir semantikos – plg. *degti* 10. „labai šildyti, kaitinti“ (apie saulę), got. *alan* „augti“, lot. *al(esc)ere* „augti“, liet. *tal-okas* „užaugęs, subrendęs“). Šak- nies *-daug-/-duog-* balsių kaita neturi nieko bendro su *-dyg-/-daig-*, o yra visai kitos kilmės ir semantikos – plg. *degti* 10. „labai šildyti, kaitinti“ (apie saulę), got. *alan* „augti“, lot. *al(esc)ere* „augti“, liet. *tal-okas* „užaugęs, subrendęs“). Šak- nies *-daug-/-duog-* balsių kaita neturi nieko bendro su *-dyg-/-daig-*, o yra visai kitos kilmės ir semantikos – plg. *degti* 10. „labai šildyti, kaitinti“ (apie saulę), got. *alan* „augti“, lot. *al(esc)ere* „augti“, liet. *tal-okas* „užaugęs, subrendęs“). Šak- nies *-daug-/-duog-* balsių kaita neturi nieko bendro su *-dyg-/-daig-*, o yra visai kitos kilmės ir semantikos – plg. *degti* 10. „labai šildyti, kaitinti“ (apie saulę), got. *alan* „augti“, lot. *al(esc)ere* „augti“, liet. *tal-okas* „užaugęs, subrendęs“). Šak- nies *-daug-/-duog-* balsių kaita neturi nieko bendro su *-dyg-/-daig-*, o yra visai kitos kilmės ir semantikos – plg. *degti* 10. „labai šildyti, kaitinti“ (apie saulę), got. *alan* „augti“, lot. *al(esc)ere* „augti“, liet. *tal-okas* „užaugęs, subrendęs“). Šak- nies *-daug-/-duog-* balsių kaita neturi nieko bendro su *-dyg-/-daig-*, o yra visai kitos kilmės ir semantikos – plg. *degti* 10. „labai šildyti, kaitinti“ (apie saulę), got. *alan* „augti“, lot. *al(esc)ere* „augti“, liet. *tal-okas* „užaugęs, subrendęs“). Šak- nies *-daug-/-duog-* balsių kaita neturi nieko bendro su *-dyg-/-daig-*, o yra visai kitos kilmės ir semantikos – plg. *degti* 10. „labai šildyti, kaitinti“ (apie saulę), got. *alan* „augti“, lot. *al(esc)ere* „augti“, liet. *tal-okas* „užaugęs, subrendęs“). Šak- nies *-daug-/-duog-* balsių kaita neturi nieko bendro su *-dyg-/-daig-*, o yra visai kitos kilmės ir semantikos – plg. *degti* 10. „labai šildyti, kaitinti“ (apie saulę), got. *alan* „augti“, lot. *al(esc)ere* „augti“, liet. *tal-okas* „užaugęs, subrendęs“). Šak- nies *-daug-/-duog-* balsių kaita neturi nieko bendro su *-dyg-/-daig-*, o yra visai kitos kilmės ir semantikos – plg. *degti* 10. „labai šildyti, kaitinti“ (apie saulę), got. *alan* „augti“, lot. *al(esc)ere* „augti“, liet. *tal-okas* „užaugęs, subrendęs“). Šak- nies *-daug-/-duog-* balsių kaita neturi nieko bendro su *-dyg-/-daig-*, o yra visai kitos kilmės ir semantikos – plg. *degti* 10. „labai šildyti, kaitinti“ (apie saulę), got. *alan* „augti“, lot. *al(esc)ere* „augti“, liet. *tal-okas* „užaugęs, subrendęs“). Šak- nies *-daug-/-duog-* balsių kaita neturi nieko bendro su *-dyg-/-daig-*, o yra visai kitos kilmės ir semantikos – plg. *degti* 10. „labai šildyti, kaitinti“ (apie saulę), got. *alan* „augti“, lot. *al(esc)ere* „augti“, liet. *tal-okas* „užaugęs, subrendęs“). Šak- nies *-daug-/-duog-* balsių kaita neturi nieko bendro su *-dyg-/-daig-*, o yra visai kitos kilmės ir semantikos – plg. *degti* 10. „labai šildyti, kaitinti“ (apie saulę), got. *alan* „augti“, lot. *al(esc)ere* „augti“, liet. *tal-okas* „užaugęs, subrendęs“). Šak- nies *-daug-/-duog-* balsių kaita neturi nieko bendro su *-dyg-/-daig-*, o yra visai kitos kilmės ir semantikos – plg. *degti* 10. „labai šildyti, kaitinti“ (apie saulę), got. *alan* „augti“, lot. *al(esc)ere* „augti“, liet. *tal-okas* „užaugęs, subrendęs“). Šak- nies *-daug-/-duog-* balsių kaita neturi nieko bendro su *-dyg-/-daig-*, o yra visai kitos kilmės ir semantikos – plg. *degti* 10. „labai šildyti, kaitinti“ (apie saulę), got. *alan* „augti“, lot. *al(esc)ere* „augti“, liet. *tal-okas* „užaugęs, subrendęs“). Šak- nies *-daug-/-duog-* balsių kaita neturi nieko bendro su *-dyg-/-daig-*, o yra visai kitos kilmės ir semantikos – plg. *degti* 10. „labai šildyti, kaitinti“ (apie saulę), got. *alan* „augti“, lot. *al(esc)ere* „augti“, liet. *tal-okas* „užaugęs, subrendęs“). Šak- nies *-daug-/-duog-* balsių kaita neturi nieko bendro su *-dyg-/-daig-*, o yra visai kitos kilmės ir semantikos – plg. *degti* 10. „labai šildyti, kaitinti“ (apie saulę), got. *alan* „augti“, lot. *al(esc)ere* „augti“, liet. *tal-okas* „užaugęs, subrendęs“). Šak- nies *-daug-/-duog-* balsių kaita neturi nieko bendro su *-dyg-/-daig-*, o yra visai kitos kilmės ir semantikos – plg. *degti* 10. „labai šildyti, kaitinti“ (apie saulę), got. *alan* „augti“, lot. *al(esc)ere* „augti“, liet. *tal-okas* „užaugęs, subrendęs“). Šak- nies *-daug-/-duog-* balsių kaita neturi nieko bendro su *-dyg-/-daig-*, o yra visai kitos kilmės ir semantikos – plg. *degti* 10. „labai šildyti, kaitinti“ (apie saulę), got. *alan* „augti“, lot. *al(esc)ere* „augti“, liet. *tal-okas* „užaugęs, subrendęs“). Šak- nies *-daug-/-duog-* balsių kaita neturi nieko bendro su *-dyg-/-daig-*, o yra visai kitos kilmės ir semantikos – plg. *degti* 10. „labai šildyti, kaitinti“ (apie saulę), got. *alan* „augti“, lot. *al(esc)ere* „augti“, liet. *tal-okas* „užaugęs, subrendęs“). Šak- nies *-daug-/-duog-* balsių kaita neturi nieko bendro su *-dyg-/-daig-*, o yra visai kitos kilmės ir semantikos – plg. *degti* 10. „labai šildyti, kaitinti“ (apie saulę), got. *alan* „augti“, lot. *al(esc)ere* „augti“, liet. *tal-okas* „užaugęs, subrendęs“). Šak- nies *-daug-/-duog-* balsių kaita neturi nieko bendro su *-dyg-/-daig-*, o yra visai kitos kilmės ir semantikos – plg. *degti* 10. „labai šildyti, kaitinti“ (apie saulę), got. *alan* „augti“, lot. *al(esc)ere* „augti“, liet. *tal-okas* „užaugęs, subrendęs“). Šak- nies *-daug-/-duog-* balsių kaita neturi nieko bendro su *-dyg-/-daig-*, o yra visai kitos kilmės ir semantikos – plg. *degti* 10. „labai šildyti, kaitinti“ (apie saulę), got. *alan* „augti“, lot. *al(esc)ere* „augti“, liet. *tal-okas* „užaugęs, subrendęs“). Šak- nies *-daug-/-duog-* balsių kaita neturi nieko bendro su *-dyg-/-daig-*, o yra visai kitos kilmės ir semantikos – plg. *degti* 10. „labai šildyti, kaitinti“ (apie saulę), got. *alan* „augti“, lot. *al(esc)ere* „augti“, liet. *tal-okas* „užaugęs, subrendęs“). Šak- nies *-daug-/-duog-* balsių kaita neturi nieko bendro su *-dyg-/-daig-*, o yra visai kitos kilmės ir semantikos – plg. *degti* 10. „labai šildyti, kaitinti“ (apie saulę), got. *alan* „augti“, lot. *al(esc)ere* „augti“, liet. *tal-okas* „užaugęs, subrendęs“). Šak- nies *-daug-/-duog-* balsių kaita neturi nieko bendro su *-dyg-/-daig-*, o yra visai kitos kilmės ir semantikos – plg. *degti* 10. „labai šildyti, kaitinti“ (apie saulę), got. *alan* „augti“, lot. *al(esc)ere* „augti“, liet. *tal-okas* „užaugęs, subrendęs“). Šak- nies *-daug-/-duog-* balsių kaita neturi nieko bendro su *-dyg-/-daig-*, o yra visai kitos kilmės ir semantikos – plg. *degti* 10. „labai šildyti, kaitinti“ (apie saulę), got. *alan* „augti“, lot. *al(esc)ere* „augti“, liet. *tal-okas* „užaugęs, subrendęs“). Šak- nies *-daug-/-duog-* balsių kaita neturi nieko bendro su *-dyg-/-daig-*, o yra visai kitos kilmės ir semantikos – plg. *degti* 10. „labai šildyti, kaitinti“ (apie saulę), got. *alan* „augti“, lot. *al(esc)ere* „augti“, liet. *tal-okas* „užaugęs, subrendęs“). Šak- nies *-daug-/-duog-* balsių kaita neturi nieko bendro su *-dyg-/-daig-*, o yra visai kitos kilmės ir semantikos – plg. *degti* 10. „labai šildyti, kaitinti“ (apie saulę), got. *alan* „augti“, lot. *al(esc)ere* „augti“, liet. *tal-okas* „užaugęs, subrendęs“). Šak- nies *-daug-/-duog-* balsių kaita neturi nieko bendro su *-dyg-/-daig-*, o yra visai kitos kilmės ir semantikos – plg. *degti* 10. „labai šildyti, kaitinti“ (apie saulę), got. *alan* „augti“, lot. *al(esc)ere* „augti“, liet. *tal-okas* „užaugęs, subrendęs“). Šak- nies *-daug-/-duog-* balsių kaita neturi nieko bendro su *-dyg-/-daig-*, o yra visai kitos kilmės ir semantikos – plg. *degti* 10. „labai šildyti, kaitinti“ (apie saulę), got. *alan* „augti“, lot. *al(esc)ere* „augti“, liet. *tal-okas* „užaugęs, subrendęs“). Šak- nies *-daug-/-duog-* balsių kaita neturi nieko bendro su *-dyg-/-daig-*, o yra visai kitos kilmės ir semantikos – plg. *degti* 10. „labai šildyti, kaitinti“ (apie saulę), got. *alan* „augti“, lot. *al(esc)ere* „augti“, liet. *tal-okas* „užaugęs, subrendęs“). Šak- nies *-daug-/-duog-* balsių kaita neturi nieko bendro su *-dyg-/-daig-*, o yra visai kitos kilmės ir semantikos – plg. *degti* 10. „labai šildyti, kaitinti“ (apie saulę), got. *alan* „augti“, lot. *al(esc)ere* „augti“, liet. *tal-okas* „užaugęs, subrendęs“). Šak- nies *-daug-/-duog-* balsių kaita neturi nieko bendro su *-dyg-/-daig-*, o yra visai kitos kilmės ir semantikos – plg. *degti* 10. „labai šildyti, kaitinti“ (apie saulę), got. *alan* „augti“, lot. *al(esc)ere* „augti“, liet. *tal-okas* „užaugęs, subrendęs“). Šak- nies *-daug-/-duog-* balsių kaita neturi nieko bendro su *-dyg-/-daig-*, o yra visai kitos kilmės ir semantikos – plg. *degti* 10. „labai šildyti, kaitinti“ (apie saulę), got. *alan* „augti“, lot. *al(esc)ere* „augti“, liet. *tal-okas* „užaugęs, subrendęs“). Šak- nies *-daug-/-duog-* balsių kaita neturi nieko bendro su *-dyg-/-daig-*, o yra visai kitos kilmės ir semantikos – plg. *degti* 10. „labai šildyti, kaitinti“ (apie saulę), got. *alan* „augti“, lot. *al(esc)ere* „augti“, liet. *tal-okas* „užaugęs, subrendęs“). Šak- nies *-daug-/-duog-* balsių kaita neturi nieko bendro su *-dyg-/-daig-*, o yra visai kitos kilmės ir semantikos – plg. *degti* 10. „labai šildyti, kaitinti“ (apie saulę), got. *alan* „augti“, lot. *al(esc)ere* „augti“, liet. *tal-okas* „užaugęs, subrendęs“). Šak- nies *-daug-/-duog-* balsių kaita neturi nieko bendro su *-dyg-/-daig-*, o yra visai kitos kilmės ir semantikos – plg. *degti* 10. „labai šildyti, kaitinti“ (apie saulę), got. *alan* „augti“, lot. *al(esc)ere* „augti“, liet. *tal-okas* „užaugęs, subrendęs“). Šak- nies *-daug-/-duog-* balsių kaita neturi nieko bendro su *-dyg-/-daig-*, o yra visai kitos kilmės ir semantikos – plg. *degti* 10. „labai šildyti, kaitinti“ (apie saulę), got. *alan* „augti“, lot. *al(esc)ere* „augti“, liet. *tal-okas* „užaugęs, subrendęs“). Šak- nies *-daug-/-duog-* balsių kaita neturi nieko bendro su *-dyg-/-daig-*, o yra visai kitos kilmės ir semantikos – plg. *degti* 10. „labai šildyti, kaitinti“ (apie saulę), got. *alan* „augti“, lot. *al(esc)ere* „augti“, liet. *tal-okas* „užaugęs, subrendęs“). Šak- nies *-daug-/-duog-* balsių kaita neturi nieko bendro su *-dyg-/-daig-*, o yra visai kitos kilmės ir semantikos – plg. *degti* 10. „labai šildyti, kaitinti“ (apie saulę), got. *alan* „augti“, lot. *al(esc)ere* „augti“, liet. *tal-okas* „užaugęs, subrendęs“). Šak- nies *-daug-/-duog-* balsių kaita neturi nieko bendro su *-dyg-/-daig-*, o yra visai kitos kilmės ir semantikos – plg. *degti* 10. „labai šildyti, kaitinti“ (apie saulę), got. *alan* „augti“, lot. *al(esc)ere* „augti“, liet. *tal-okas* „užaugęs, subrendęs“). Šak- nies *-daug-/-duog-* balsių kaita neturi nieko bendro su *-dyg-/-daig-*, o yra visai kitos kilmės ir semantikos – plg. *degti* 10. „labai šildyti, kaitinti“ (apie saulę), got. *alan* „augti“, lot. *al(esc)ere* „augti“, liet. *tal-okas* „užaugęs, subrendęs“). Šak- nies *-daug-/-duog-* balsių kaita neturi nieko bendro su *-dyg-/-daig-*, o yra visai kitos kilmės ir semantikos – plg. *degti* 10. „labai šildyti, kaitinti“ (apie saulę), got. *alan* „augti“, lot. *al(esc)ere* „augti“, liet. *tal-okas* „užaugęs, subrendęs“). Šak- nies *-daug-/-duog-* balsių kaita neturi nieko bendro su *-dyg-/-daig-*, o yra visai kitos kilmės ir semantikos – plg. *degti* 10. „labai šildyti, kaitinti“ (apie saulę), got. *alan* „augti“, lot. *al(esc)ere* „augti“, liet. *tal-okas* „užaugęs, subrendęs“). Šak- nies *-daug-/-duog-* balsių kaita neturi nieko bendro su *-dyg-/-daig-*, o yra visai kitos kilmės ir semantikos – plg. *degti* 10. „labai šildyti, kaitinti“ (apie saulę), got. *alan* „augti“, lot. *al(esc)ere* „augti“, liet. *tal-okas* „užaugęs, subrendęs“). Šak- nies *-daug-/-duog-* balsių kaita neturi nieko bendro su *-dyg-/-daig-*, o yra visai kitos kilmės ir semantikos – plg. *degti* 10. „labai šildyti, kaitinti“ (apie saulę), got. *alan* „augti“, lot. *al(esc)ere* „augti“, liet. *tal-okas* „užaugęs, subrendęs“). Šak- nies *-daug-/-duog-* balsių kaita neturi nieko bendro su *-dyg-/-daig-*, o yra visai kitos kilmės ir semantikos – plg. *degti* 10. „labai šildyti, kaitinti“ (apie saulę), got. *alan* „augti“, lot. *al(esc)ere* „augti“, liet. *tal-okas* „užaugęs, subrendęs“). Šak- nies *-daug-/-duog-* balsių kaita neturi nieko bendro su *-dyg-/-daig-*, o yra visai kitos kilmės ir semantikos – plg. *degti* 10. „labai šildyti, kaitinti“ (apie saulę), got. *alan* „augti“, lot. *al(esc)ere* „augti“, liet. *tal-okas* „užaugęs, subrendęs“). Šak- nies *-daug-/-duog-* balsių kaita neturi nieko bendro su *-dyg-/-daig-*, o yra visai kitos kilmės ir semantikos – plg. *degti* 10. „labai šildyti, kaitinti“ (apie saulę), got. *alan* „augti“, lot. *al(esc)ere* „augti“, liet. *tal-okas* „užaugęs, subrendęs“). Šak- nies *-daug-/-duog-* balsių kaita neturi nieko bendro su *-dyg-/-daig-*, o yra visai kitos kilmės ir semantikos – plg. *degti* 10. „labai šildyti, kaitinti“ (apie saulę), got. *alan* „augti“, lot. *al(esc)ere* „augti“, liet. *tal-okas* „užaugęs, subrendęs“). Šak- nies *-daug-/-duog-* balsių kaita neturi nieko bendro su *-dyg-/-daig-*, o yra visai kitos kilmės ir semantikos – plg. *degti* 10. „labai šildyti, kaitinti“ (apie saulę), got. *alan* „augti“, lot. *al(esc)ere* „augti“, liet. *tal-okas* „užaugęs, subrendęs“). Šak- nies *-daug-/-duog-* balsių kaita neturi nieko bendro su *-dyg-/-daig-*, o yra visai kitos kilmės ir semantikos – plg. *degti* 10. „labai šildyti, kaitinti“ (apie saulę), got. *alan* „augti“, lot. *al(esc)ere* „augti“, liet. *tal-okas* „užaugęs, subrendęs“). Šak- nies *-daug-/-duog-* balsių kaita neturi nieko bendro su *-dyg-/-daig-*, o yra visai kitos kilmės ir semantikos – plg. *degti* 10. „labai šildyti, kaitinti“ (apie saulę), got. *alan* „augti“, lot. *al(esc)ere* „augti“, liet. *tal-okas* „užaugęs, subrendęs“). Šak- nies *-daug-/-duog-* balsių kaita neturi nieko bendro su *-dyg-/-daig-*, o yra visai kitos kilmės ir semantikos – plg. *degti* 10. „labai šildyti, kaitinti“ (apie saulę), got. *alan* „augti“, lot. *al(esc)ere* „augti“, liet. *tal-okas* „užaugęs, subrendęs“). Šak- nies *-daug-/-duog-* balsių kaita neturi nieko bendro su *-dyg-/-daig-*, o yra visai kitos kilmės ir semantikos – plg. *degti* 10. „labai šildyti, kaitinti“ (apie saulę), got. *alan* „augti“, lot. *al(esc)ere* „augti“, liet. *tal-okas* „užaugęs, subrendęs“). Šak- nies *-daug-/-duog-* balsių kaita neturi nieko bendro su *-dyg-/-daig-*, o yra visai kitos kilmės ir semantikos – plg. *degti* 10. „labai šildyti, kaitinti“ (apie saulę), got. *alan* „augti“, lot. *al(esc)ere* „augti“, liet. *tal-okas* „užaugęs, subrendęs“). Šak- nies *-daug-/-duog-* balsių kaita neturi nieko bendro su *-dyg-/-daig-*, o yra visai kitos kilmės ir semantikos – plg. *degti* 10. „labai šildyti, kaitinti“ (apie saulę), got. *alan* „augti“, lot. *al(esc)ere* „augti“, liet. *tal-okas* „užaugęs, subrendęs“). Šak- nies *-daug-/-duog-* balsių kaita neturi nieko bendro su *-dyg-/-daig-*, o yra visai kitos kilmės ir semantikos – plg. *degti* 10. „labai šildyti, kaitinti“ (apie saulę), got. *alan* „augti“, lot. *al(esc)ere* „augti“, liet. *tal-okas* „užaugęs, subrendęs“). Šak- nies *-daug-/-duog-* balsių kaita neturi nieko bendro su *-dyg-/-daig-*, o yra visai kitos kilmės ir semantikos – plg. *degti* 10. „labai šildyti, kaitinti“ (apie saulę), got. *alan* „augti“, lot. *al(esc)ere* „augti“, liet. *tal-okas* „užaugęs, subrendęs“). Šak- nies *-daug-/-duog-* balsių kaita neturi nieko bendro su *-dyg-/-daig-*, o yra visai kitos kilmės ir semantikos – plg. *degti* 10. „labai šildyti, kaitinti“ (apie saulę), got. *alan* „augti“, lot. *al(esc)ere* „augti“, liet. *tal-okas* „užaugęs, subrendęs“). Šak- nies *-daug-/-duog-* balsių kaita neturi nieko bendro su *-dyg-/-daig-*, o yra visai kitos kilmės ir semantikos – plg. *degti* 10. „labai šildyti, kaitinti“ (apie saulę), got. *alan* „augti“, lot. *al(esc)ere* „augti“, liet. *tal-okas* „užaugęs, subrendęs“). Šak- nies *-daug-/-duog-* balsių kaita neturi nieko bendro su *-dyg-/-daig-*, o yra visai kitos kilmės ir semantikos – plg. *degti* 10. „labai šildyti, kaitinti“ (apie saulę), got. *alan* „augti“, lot. *al(esc)ere* „augti“, liet. *tal-okas* „užaugęs, subrendęs“). Šak- nies *-daug-/-duog-* balsių kaita neturi nieko bendro su *-dyg-/-daig-*, o yra visai kitos kilmės ir semantikos – plg. *degti* 10. „labai šildyti, kaitinti“ (apie saulę), got. *alan* „augti“, lot. *al(esc)ere* „augti“, liet. *tal-okas* „užaugęs, subrendęs“). Šak- nies *-daug-/-duog-* balsių kaita neturi nieko bendro su *-dyg-/-daig-*, o yra visai kitos kilmės ir semantikos – plg. *degti* 10. „labai šildyti, kaitinti“ (apie saulę), got. *alan* „augti“, lot. *al(esc)ere* „augti“, liet. *tal-okas* „užaugęs, subrendęs“). Šak- nies *-daug-/-duog-* balsių kaita neturi nieko bendro su *-dyg-/-daig-*, o yra visai kitos kilmės ir semantikos – plg. *degti* 10. „labai šildyti, kaitinti“ (apie saulę), got. *alan* „augti“, lot. *al(esc)ere* „augti“, liet. *tal-okas* „užaugęs, subrendęs“). Šak- nies *-daug-/-duog-* balsių kaita neturi nieko bendro su *-dyg-/-daig-*, o yra visai kitos kilmės ir semantikos – plg. *degti* 10. „labai šildyti, kaitinti“ (apie saulę), got. *alan* „augti“, lot. *al(esc)ere* „augti“, liet. *tal-okas*